

МИРЗӘ ӘНСӘРЛИ
АЈПАРА РҮСТӘМЛИ

АБШ
КОНГРЕС
КИТАБХАНАСЫ

(200 иллик инкишаф јолу)

Бакы-Ағрыдағ-1999

Елми редактору вә өн сөзүн мўәллифи:
Әлијусиф Мәммәдов

Редактору: Адилә Мәммәдова

Китаб мўәллифләрин шәхси вәсаитләри һеса-
бына нәшр олунмушдур.

Әнсәрли М.М. Рүстәмли А.С. АБШ Конгрес
Китабханасы: 200 иллик инкишаф јолу. Б.: Ағры-
дағ, 1999. -60 с.

4405000000

Ә-Р ————— -99

064

© М.Әнсәрли, А.Рүстәмли-1999

ӨН СӨЗ

Бәшәр тарихиндә бир сыра елм, тәһсил вә мәдәнијјәт оч-
ағлары вар ки, сивилизасијанын инкишафында онларын ролу
әвәзедилмәздир. Бунлара Британија Музејини вә Китабха-
насыны, Кембрич вә Оксфорд университетләрини, Сорбонна
Университетини, Лувр вә Дрезден музејләрини вә бир сыра
дикәр мүүссисәләри аид етмәк олар. Лакин, сөһбәт китабхана-
библиографија фәалијјәтиндән вә информасија ишиндән кед-
әркән көрүлән ишин һәчми вә сәвијјәси, тәрәггинин өн
сырасында кетмәсинә көрә дүнјада илк мөвгә шүбһәсиз ки,
2000-чи илдә 200 иллији гејд едиләчәк Америка Бирләшмиш
Штатларынын Конгрес Китабханасына мөхсусдур.

АБШ Конгрес Китабханасы узун вә чәтин бир инкишаф
тарихи кечмишдир. Бүтүн чәтинликләре бахмајарағ, онун тәлеји
һәмишә өлкәнин али рәһбәрлијинин-Президентин, Конгресин
диггәт мәркәзиндә олмушдур. Конгрес Китабханасынын кадр
бахымындан мөһкәмләндирилмәси, өлкәнин ән јахшы китабха-
начы мütәхәссисләринин китабханаја директор тә"јин
олунмасы, тәшкилати чәтинликләрин һәллине јардым
едилмәси, онун артан фонду үчүн мүнтәзәм оларағ јени бина-
ларын тикилмәси, фондун комплектләшдирилмәси үчүн һәр
чүр шәраитин јарадылмасы мәһз бу диггәтин тәзаһүрүдүр.

Конгрес Китабханасынын мүасир фонду вә дикәр әсас
параметрләри барәдә информасија сирајәтедичи тә"сир бағ-
ышлајыр. Конгрес Китабханасынын иллик бүдчәси 330 милјон
доллардан артыгдыр. Китабхананын фонду 100 милјон
мүһафизә ваһидиндән чохдур ки, бунун да 20 милјон нүсхәдән
чоху китаб вә китабчадыр. Бурада сахланан материаллар дү-
нјанын 470 дилиндәдир. Китабханаја илдә 2,5 милјона јахын
истифадәчи мұрачиәт едир. Биз бурада "истифадәчи" ан-
лајышына она көрә үстүнлүк веририк ки, мұрачиәт едәнләр
тәкчә мәтни сәнәдләрдән дејил, һәм дә сәсјазмаларындан,
репродуксијалардан, видеосәнәдләрдән фәјдаланырлар.

Илк бахышда бу рәгәмләр, хусусән дә бүдчәнин мәбләғи
һејрәт доғура биләр. Белә бир бәсит изаһ верилә биләр ки,
Америка чох варлы бир өлкәдир вә белә хәрчләри өзүнә рәва
көрә биләр. Әслиндә бу белә дејилдир. Конгресдә дөвләт бүд-
чәси мұзакирә олунаркән конгресменләр һәр милјон долларын
хәрчләнмәси зәрурәтини өјрәнмәмиш, әтрафлы мұзакирә
етмәмиш она сәс вермирләр. Онлар анчағ милләт вә дөвләт
үчүн зәрури олан мәсәләләрин малијјәләшдирилмәсинә
разылығ верирләр. Бу дејиләнләр сөзүн там мә"насында әсил
китабхана олан Конгрес Китабханасына мұнасибәтдә бариз

шәкилдә өзүнү көстөрүр. Һәммин китабханадан чох шөј тәләб едилир вә буна керә дә она чох диггәт јетирилир, кениш имканлар верилир.

Өлкәнин (еләчә дә дүнјанын) ән бөјүк вә мүкәммәл китабханасы олмаг е"тибарилә Конгрес Китабханасы АБШ-да китабхана вә библиографија ишиндә һәлледичи рол ојнајыр. Китабхана һәм дә милли библиографија функцијасыны јеринә јетирир, јә"ни мәчбури нүсхә һаггында гәбул олунмуш ганун әсасында чап әсәрләринин вә диқәр нөв сәнәдләрин милли архивини јарадыр, өлкәнин чап мәһсулунун вә бир сыра диқәр сәнәдләрин гејдијјатыны һәјата кечирир, гејдијјатдан кечмиш һәммин сәнәдләр һаггында библиографик информасија мәнбәләри јарадыр вә тәләбатчыларын сәрәнчамына верир.

Јени технолокијаларын китабхана-библиографија фәәлијјәтинә вә информасија просесләринә тәтбиги саһәсиндә дүнјада ән әһәмијјәтли ишләр мәһз илк дәфә АБШ Конгрес Китабханасында јеринә јетирилмәјә башламышдыр. Бу ЕНМ-лә охунан каталоглашдырма үчүн библиографик тәсвирин MARC форматы вә онун модификасијаларыдыр.

Мә"лумдур ки, китабхана фәәлијјәтинин сәмәрәлијјинин јүксәлдилмәсинин әсас истигамәтләриндән бири шәбәкә режиминдә хидмәтдир. Хүсусән дә јени информасија технолокијаларына әсасланан хидмәт даһа јүксәк нәтичәләрә наил олмасына имкан верир. Бу бахымдан Конгрес Китабханасы китабхана-библиографија, информасија шәбәкәләринин јарадылмасы вә инкишаф етдирилмәси үзрә һамы тәрәфиндән гәбул едилмиш лидердир. Ишин бу истигамәти илә Конгрес Китабханасынын Шәбәкә Гаршылыгы Тә"сир Үзрә Мәсләһәт Комитәси (Library of Congress Network Advisory Committee-NAC) мәшғул олур. Һәммин Комитәјә Конгрес Китабханасы илә јанашы бир чох диқәр китабханалар, ассосиасијалар, ихтисаслашдырылмыш мәһәлли вә милли китабхана шәбәкәләри, вериләнләр базаларыны јарадан вә јажан тәшкилатлар дахилдир. Комитәнин мәшғул олдуғу ән әһәмијјәтли мәсәләләрдән милли шәбәкә технолокијалары үчүн телекоммуникасија системинин инкишафы, шәбәкә режиминдә библиографик информасијанын ишләнмәси вә мүбадиләси, милли информасија шәбәкәсинин идарә едилмәси, библиографик информасија саһәсиндә интеллектуал мүлкијјәт һүгүгү мәсәләләрини көстөрмәк олар. Хүсусән сонунчу мәсәлә илә әлагәдар ону әләвә етмәк лазымдыр ки, демократик чәмијјәтдә инсанларын јарадычы потенсиалынын стимуллашдырылмасынын әсас васитәләриндән бири онларын зәһни әмәјинин мәһсулларынын чәмијјәт тәрәфиндән топланмасы вә ганунлар

тәрәфиндән горунмасыдыр. Өз зәһни әмәјинин мәһсулуну-китабыны, мәғаләсини вә с. Конгрес Китабханасында гејдијјатдан кечән һәр бир вәтәндаш архајын ола биләр ки, бу гејдијјат сонрадан онун мүәллифлији барәсиндә әмәлә кәлән һәр һансы мүбаһисәләр вә мәһкәмә просесиндә ән күчлү аргумент олачагдыр. Үмумијјәтлә, Конгрес Китабханасы барәсиндә вә еләчә дә онун јеринә јетирдији функцијалардан вә онун бөлмәләринин фәәлијјәтиндән чох данышмаг олар. Әслиндә бу истигамәтләр вә бөлмәләрин һәр биринин фәәлијјәти онларча мәғаләнин, китабын мөвзусу ола биләр. Ән әһәмијјәтли, ән вачиб мәсәлә америкән чәмијјәтинин вә онун сечдији али ганунверичи орган олан АБШ Конгресинин китабхана ишинә вердији јүксәк әһәмијјәт, бөјүк диггәт вә гајғыдыр. Өлкәнин тарихинин ән чәтин анларында белә Конгрес Китабханасына олан диггәт бир ан белә зәифләмәмиш вә онун проблемләри тез бир заманда һәлл олунмушдур. Конгрес Китабханасына өлкәнин али ичра һакимијјәти, президентләр хүсусән гајғы көстөрмишләр. Тәсадүфи дејил ки, бир заманлар китабхананын идарәетмә органларына тә"јинатлар президентин сәрәнчамы илә јеринә јетирилирди (Үмумијјәтлә АБШ президентләринин китабханалара олан диггәти тәғдирәләјигдир. Онлардан бир чоху һакимијјәтләринин сонунда өз вәсаитләри һесабына китабханалар тә"сис етмишләр).

Конгрес Китабханасына ән"әнә шәклини алмыш бу диггәт индинин өзүндә дә сәнкимир. Китабхана инкишаф едир, фонду зәнкинләшир, информасија технолокијаларында олан јени наилијјәтләр чох гыса бир вахтда бурада тәтбиг едилмәјә башлајыр. Характерик бир мисал: Китабхананын фондунда сахланан вә мәһв олма тәһлүкәсинә мә"руз галан бир чох китабын јенидән һәјата гајтарылмасы Милли Астроноватика вә Космик Фәзанын Тәдгиги Ақентлијинин мүтәхәссисләринин јардымы вә елмин, технолокијанын ән мүкәммәл наилијјәтләринин тәтбиги вәситәсилә һәјата кечирилмишдир.

Гаршыја белә бир суал чыхыр: АБШ Конгрес Китабханасынын фәәлијјәтинин өјрәнилмәсинин Азәрбајҗан үчүн нә әһәмијјәти вардыр? Ахы республикамыз нанкор гоншуларымызын тәчавүзүнә мә"руз галмышдыр, бир милјондан чох вәтәндашымыз өз доғма ев-ешијиндән ајры дүшмүшдүр, игтисадијјатымызын бир чох проблемләри һәлә дә өз һәллини көзләјир. Биз бу заман јенә дә АБШ Конгрес Китабханасынын тарихини хатырлајаг. 1814-чү илдә Вашингтон шәһәри инкилис әскәрләри тәрәфиндән тутулдугдан вә китабхана јандырылдыгдан сонра белә, бу халг ән чәтин заманда китабхананы бәрпа етмәјә өзүндә гүввә тапды. Бу мисалын чох бөјүк

ибрѣтамиз мѣ"насы вардыр. Бүтүн проблемлѣрѣ, чѣтинликлѣрѣ бахмајараг, халгымыз интеллектуал, мѣ"нѣви сѣрвѣтимизин хѣзинѣси олан китабханаларын талѣјини јаддан чыхармамалы, дүшмѣн тѣрѣфиндѣн талан едилмиш китабханаларын ѣвѣзинѣ дикѣр китабханаларын дирчѣлмѣси үчүн мүмкүн олан нѣр шѣј едилмѣли, онларын фондларынын зѣнкинлѣшдирилмѣсинѣ, јени техника вѣ технолокијаларын тѣтбигинѣ наил олмалы, ѣлкѣмизин елми, техники вѣ игтисади чѣһѣтдѣн инкишафында китабханаларын потѣнсиал имканларындан истифадѣ едилмѣсинѣ чалышылмалыдыр.

АБШ Конгрес Китабханасынын тарихинин вѣ бу күнүнүн ѣјрѣнилмѣсинин ибрѣтамизлији илѣ јанашы дикѣр бир мѣгамы да вардыр. Чѣми бир илдѣн сонра американ халгы ѣз милли китабханаларынын ѣн биринчиси вѣ флагманы олан Конгрес Китабханасынын 200 иллијини тѣнтѣнѣ илѣ гѣјд едѣчѣкдир. Мүѣллифлѣр бу китабы нѣм дѣ нѣмин ѣламѣтдар илдѣнүмүнѣ Азѣрбајчан китабханачыларынын тѣһфѣси кими назырламышлар.

Гѣјд етмѣк лазымдыр ки, бу китаб Азѣрбајчанда АБШ китабханачылыгына даир чап олунмуш илк китабдыр вѣ харичи ѣлкѣ китабханаларынын фѣалијјѣтинѣ нѣср олунмуш чох мѣһдуд сајда ѣсѣрлѣр сырасына нѣзѣрѣ чарпачаг бир тѣһфѣдир. Күман едирик ки, китаб республикамызын китабханачылары тѣрѣфиндѣн марагла гаршыланачагдыр. Үмид етмѣк олар ки, мүѣллифлѣр дүнја китабханачылыгы мѣвзусуну бундан сонра да давам етдирѣчѣк вѣ бизи јени китабларла севиндирѣчѣклѣр.

ѣЛИЈУСИФ МѢММѢДОВ

Бакы Дѣвлѣт Университетинин китабханачылыг факүлтѣсинин мүѣллими

АБШ КОНГРЕС КИТАБХАНАСЫНЫН ГЫСА ТАРИХИ

Конгрес Китабханасы рѣсми ачылышындан чох- чох ѣвѣл, јѣ"ни кѣнч Шимали Америка Республикасынын ѣз истиглалијјѣти уғрунда мүбаризѣ дѣврүндѣ вѣ буржуа-демократик ингилабы шѣратиндѣ јараныб. XVIIIѣсрин 70-чи иллѣриндѣн континентал Конгреслѣрин¹ үзвлѣри Сораг- Мѣ"лумат Китабханасы јаратмагы тѣклиф етдилѣр. Амма, нүмајѣндѣлѣрин ѣксѣријјѣти мүһарибѣ шѣраитиндѣ китабларын алынмасына нѣтта бир нечѣ јүз доллар белѣ хѣрчлѣнмѣсини истѣмирдилѣр. 1774-чү илдѣн ѣсрин сонунa кими Континентал Конгресин үзвлѣри Нју-Јорк вѣ Филадельфијанын пуллу шѣхси китабханаларындан истифадѣ едирдилѣр. Амма, бу онлары тѣ"мин етмирди. Бу сѣбѣбдѣн дѣ Массачусетс штатынын нүмајѣндѣси Е.Черинин тѣклифи илѣ 1790-чы илдѣ китабларын алынмасы үзрѣ хүсуси комиссија тѣшкил олунду. 1800-чү ил апрелин 24-дѣ АБШ-ын 2-чи президенти Чон Адамс² АБШ нѣкумѣтинин јени пайтахта-Вашингтон шѣһѣринѣ- кѣчүрүлмѣси наггында Конгресин гѣбул етдији гануну имзалајыр. Бу ганунда "Конгресѣ лазым олан китабларын алынмасы" вѣ Капитолидѣ³ ујғунлашдырылмыш бинада"

¹ Континентал конгреслѣр (1-чи 1874-чү ил сентјабрын 5- дѣн октјабрын 26- а гѣдѣр; 2- чи 10 мај 1775- чи илдѣн 2 март 1781- чи илѣ гѣдѣр)- 13 инкилис мүстѣмлѣкѣсинин мүстѣгиллик уғрунда мүбаризѣси дѣврүндѣ али ганунверичи вѣ али ичраедичи органы функцијасыны јеринѣ јетирѣн нүмајѣндѣлѣрин мѣчлиси.

² Чон Адамс (1731- 1826)- АБШ-ын 2- чи президенти (1797- 1801). Сијасѣтчидѣн чох сијаси мүгѣфѣккир кими танынмыш Адамс 1735- чи илдѣ Массачусеттс Бѣј Калонидѣ анадан олмуш вѣ Нѣрвард Университетиндѣ вѣкил ихтисасына јијѣлѣнмишдир. Фѣалијјѣтинин илк иллѣриндѣ вѣтѣн-пѣрвѣрлик мѣвгѣјиндѣн чыхыш едѣн Ч.Адамс Биринчи вѣ Икинчи Континентал Конгреслѣрин нүмајѣндѣси оларкѣн истиглалијјѣт уғрунда нѣрѣката башчылыг етмишдир. О, Ч.Вашингтонун президентлији дѣврүндѣ ики дѣфѣ витсѣ- президент сечилмишдир. 1801- чи илдѣ кечирилѣн президент сечкилѣриндѣ Ч.Адамс Чѣфферсондан јалныз бир нечѣ сѣс аз топлады. О, нѣкимијјѣти Чѣфферсона тѣввил вердикдѣн сонра Кулинсидѣки ранчосунa гѣјыдыр вѣ ѣмрүнүн ахырына кими (1826- чы ил, 4 ијун) бурада јашајыр.

³ Капитоли (Capitol)- Вашингтонда АБШ Конгресинин ичласларынын кечирилдији бина. 1793- 1865- чи иллѣрдѣ классисизм үслубунда инша

жерләшдирилмәси үчүн Конгресин Китабхана ишләри үзрә Бирләшмиш Комиссиясына (3 нәфәр Сенатдан, 3 нәфәр дә Нүмајәндәләр Палатасындан) 5000 доллар ајрылмасы да нәзәрдә тутулмушду. Комиссия китабларын алынмасы үчүн илкин сифаришләрин сјаһысыны тәртиб едиб 1800-чи илин ијунунда Лондонун. "Кейдл әнд Девис" фирмасына көндәрир. Бунунла да 1800-чү илдән Конгрес Китабханасы формалашмаға башлајыр. 1803-чү илдә АБШ-ын 3-чү президенти Т.Чефферсон⁴ китабхана фәалијјәти илә бағлы Конгрес тәрәфиндән гәбул олунмуш гануну имзалајыр. Гануна көрә Конгрес Китабханасынын китабханачысы президент тәрәфиндән тә"јин едилир (XIX әсрин орталарындан исә сенат тә"рифиндән тә"јин олунурду) әдәбијјатын алынмасына исә Конгресин Китабхана ишләри үзрә Бирләшмиш Комиссиясы нәзарәт едирди.

Конгресдә Конгрес Китабханасынын иш гәјдаларыны вә шәртләрини ишләјиб һазырламагы Сенатын сәдринә вә Нүмајәндәләр Палатасынын спикеринә тапшырылмышды. Конгрес Китабханасындан јалныз Конгрес үзвләри, АБШ президенти вә витсе-президент истифадә едә биләрди.

едилмишдир (ме'марлары: У.Торнгон, Б.Латроб, Т.Уодтер). АБШ штатларынын инзибати мәркәзләриндә јерли ганунверичилик мәчлисләринин ичласларынын кечирилдији биналар да Капитоли адланыр.

⁴ Томас Чефферсон (1743- 1826)- АБШ- ын 3- чү президенти (1801-1809). Азадлығын гүдрәтли чарчысы олан Т.Чефферсон 1743- чү илдә Вирчинијанын Албермарлә маһалы әтрафында плантатор аиләсиндә олмушдур. О, мүкәммәл һүгүг тәһсили алмыш вә сонралар сјаһи фәалијјәтлә мәшгул оларак Шимали Америкада истиглалыјјәт уғрунда мүбаризә дөврүндә (1775- 1783) буржуа- демократик чәрәјанын идеологу, философу вә һүгүгшүнасы олмушдур. Т.Чефферсон әввәлчә Вирчинијанын Өзүнүндәрә Палатасынын, сонра исә Континентал Конгресин (1775- чи илдән) үзвү олмушдур. О, 1800- чү илдә кечирилән сечкиләрдә президент сечилир. Президентлијинин биринчи мүддәтиндә Чефферсон ордула ислаһатлар апарды, һәрби- дәниз доһанмасынын хәрчләрини, еләчә дә бүдчәни азалтды. Президентлијинин икинчи мүддәтиндә фикрини ән чоһ өлкәнин Наполеонла мүһарибәјә чәлб олунмагдан горумаға јөнәлтмишдир. Чефферсон 1809- чү илдә исте'фаја кедир вә Вирчинија- Университети үчүн өзүнүн бөјүк лајияһәләри үзәриндә ишләмәкдән өтрү Монтиселлоја дөнүр. О, 1826- чы ил ијулун 4- дә вәфат етмишдир.

1814-чү ил августун 24-дә инкилис ордусу гыса мүд-дәтә Вашингтону әлә кечирәрәк Ағ Еви⁵ вә Капитолини китабхана илә бирликдә јандырды. Бу заман 3000 китаб јаныб күл олду. Бунлар әсасән һәр ики палатанын Бирләшмиш Комиссиясынын рәһбәрлији илә алынмыш һүгүг вә сораг әдәбијјаты иди. Инкилисләр бу һәрәкәтләри илә америкалылардан гисас алдылар (1813-чү илин апрелиндә Јухары Канаданын Јорк шәһәриндә /индики Торонто/ Америка әскәрләри јерли парламенти вә китабхананы јандырмышдылар).⁶ Бу һадисәләр баш верән заман АБШ-ын кечмиш президенти Т. Чефферсон Монтиселло шәһәриндә өз маликанәсиндә јашајырды. О, бу хәбәри ешидәркән мәктүб јазараг өз китабханасыны Конгресә тәклиф едир.1815-чи илин јанварында Конгресдә Т.Чефферсонун тәклифи ләһинә 71, әләјһинә 61 олмагла гәбул олунур. Әләјһинә оланлар гејд едирдиләр ки, коллексијанын бөјүк бир һиссәсини бәдии әдәбијјат вә атеист нәшрләри тәшкил едир. Ләһинә оланлар галиб кәлдиләр вә 6487 нүсхә үчүн Т.Чефферсона 23950 америка доллары верилди.

1815-чи илин јанварында 1807-1815-чи илләрдә Конгрес Китабханасынын китабханачысы олмуш П.Макгрудер јанғын һадисәсиндән сонра исте'фа верир. 1815-чи ил мартын сонунда АБШ президенти Ч.Медисон⁷ јерли

⁵ Ағ ев (White House)- Вашингтонда АБШ президентинин игамәткаһ вә дөфтәрханасы (1800- чи илдән) 1792- 1829- чу илләрдә тикилмишдир. АБШ һөкүмәтинә чоһ вахт Ағ ев дејилир.

⁶ Инкилтәрә вә Америка мүһарибәси (1812- 1814)- Инкилтәрә вә Америка арасында рәғабәтин кәскинләшмәси нәтичәсиндә баш верән мүһарибә. 1812-чи ил ијунун 18-дә АБШ Инкилтәрәјә мүһарибә е'лан етди. Ери (1813, сентјабр) вә Шамплејн көлләриндәки (1814, сентјабр) дејүшләрдә АБШ доһанмасы галиб кәлди. 1814-чү ил августун 24-дә инкилисләр десант чыхарараг Вашингтону тутсалар да (Капитоли, Ағ ев вә бир сыра дикәр һөкүмәт идарәләри јандырылды), мүвәфғәијјәти кенишләндирә билмәдиләр. Русијанын васитәчилији илә бағланмыш Кент мүтавиләсинә (1814) әсасән тәрәфләр тутдуглары әразиләри гаршылыгылы сурәтдә кери гәјтардылар.

⁷ Медисон Чејмс (1751- 1836)- мәшһур Америка сјаһсәтчиси, дөвләт хадими. АБШ президенти (1809-1817). Медисон Вирчинија штатынын көләсахлајан аристократларындан иди. О, Шимали Американын мүстәғиллији уғрунда мүһарибәдә фәал иштирак етмишдир. (1775-1783). 1780-

Китабханаја алынмасы лазым олан надир харичи нәшр-ләрин вә чари Америка әдәбијатынын алынмасына чох аз вәсаит аҗырырды. Буна көрә дә нәинки АБШ-а, үмумиј-јәтлә, Америка гит"әсинә аид харичи мә"луматлар алына билмирди. 1848-чи ил августун әввәлләриндә Конгрес Китабхана Ишләри үзр Бирләшмиш Комиссијаја Мекси-канын бүтүн ганун вә конституцисиясына даир материал-ларын алынмасына вә Мексика гәзетләринә абунә јазыл-масына ичазә верилди. Һәлә 1832-чи илдә Конгрес Кита-бханасы һүгуг әдәбијатынын өз фондундан аҗырыб һүгуг Китабханасыны тәшкил етмишди.

XIX әсрин орталарындан Конгрес Китабханасынын охучу даирәси хејли артмышды. Артыг бу китабхананын фондундан һөкүмәтин бир чох мәс"ул шәхсләри, Дөвләт катиби, Департамент рәһбәрләри, Али Мәһкәмәнин үз-ләри вә һәтта Вашингтона кәлән гонаглар да истифадә едә биләрдиләр.

1851-чи ил јанғынындан сонра бинанын вә фондун зәрәр чәкмиш һиссәси Конгресин аҗырдыгы вәсаит һесабына јенидән әввәлки вәзијәтинә гәјтарылды. Бәрпа нәтичәсиндә Конгрес Китабханасы 1853-чү илдә өз фәалијәтини там күчү илә давам етдирмәјә башлајыр. Бәрпа ишләриндә вә тә"мирдә бәдии тәртибатлы метал констукцијалардан истифадә олунмушдур. Артыг, Конгрес Китабханасынын бәрпа олунмуш көзәл бинасы пәјтахт елитасы вә харичдән АБШ-а кәлән чохсајлы туристләрин көрүш јеринә чеврилмишди. Конгресменләр тәрәфиндән аҗры-аҗры алим, јазычы вә журналистләрә верилән зәмә-нәт онларын Конгрес Китабханасынын фондундан манеә-сиз истифадәсини асанлашдырырды.

1861-1865-чи илләрдә АБШ-да баш вермиш вәтән-даш мұһарибәси Конгрес Китабханасынын охчуларынын кәскин азалмасына тә"сир едән сәбәбләрдән бири иди. Демәк олар ки, бу дөврдә охчулар әсасән Конгресин үзвләри олмушдулар. О дөврдә артыг китабхананын фон-ду 80000 нүсхә иди ки, бу да онун дүнја китаб-ханаларынын ичиндә 4- чү јери тутмағына имкан верирди.

Конгрес Китабханасынын тарихини арашдыран тәд-гигатчыларын гәнаәтинә көрә китабханаја 32 ил фәси-ләсиз рәһбәрлик етмиш Ч.Мианын дөврүндә һеч бир

ирәлиләјиш олмамышдыр. Онун дөврүндә китабхананын нә харичи, нә дә јерли әдәбијатла комплектләшдирилмә-си мәнбәји тапылмамышды. Бундан башга, ону Вашинг-тонда чәнублуларын тәрәф дары кими таныјырдылар. 1861-чи илдә АБШ президенти А.Линколн⁸ Ч.Мианы вәзифәсиндән азад едир вә јеринә Индиана штатындан олан һәким Чон Стефенсону тә"јин едир. Анчаг, о да 1864-чү илдә јол вердији малијјә сәһвләринә көрә вәзиф-әсиндән исте"фа верир.

Конгрес Китабханасынын даһа сүр"әтли инкишафы вә Американын ән ири динамик китабханасына чеврил-мәси XIX әсрин ахырынчы рүбүндә баш верди. 1861-1865-чи илләрдә АБШ-да баш вермиш вәтәндаш мұһарибәси⁹ шималлыларын гәләбәси илә баша чатдыгдан сонра өлкәнин иғтисадијјаты вә мәдәнијјәти сүр"әтлә инкишаф етмәјә башлады. Артыг өлкәдә јени китабханалар јара-дылды вә китабханачыларын мөвгәји кетдикчә мөһкәм-ләnmәјә башлады ки, нәтичәдә Америка Китабханалар Ассоциасиясы АКА (ALA) јарадылды. Ассоциасия 1877-чи илдән "Library journal" нәшр едир. Бир гәдәр сонра Колумбија Университетиндә пешәкар китабханачы һазырламаг үчүн илк али тәдрис мұәсисәси олан Кита-бханачылыг Мәктәби фәалијјәтә башлајыр. Бу дөврдә артыг Мелвил Дјү (1851-1931) Чарлз Кеттер (1837-1903) вә саирәләри кими китабханашұнаслар өз сәмәрәли фәалијјәтләри илә шөһрәт газанмышдылар. 1864-чү илдә президент А.Линколн әввәлләр Конгрес Китабханасында биринчи мұавин ишләмиш Е.Споффорду китабханаја

⁸ Линколн (Lincoln) Авраам (12.2.1809, Кентукки штаты, Хотенвилл-15.4.1865, Вашингтон)- АБШ-ын 16-чы президенти (1860- 1864, 1864-1865). Хырда фермер аиләсиндә анадан олмушдур. 1836-чы илдә вәкиллик һүгугу алмыш, 1834-1841-чи илләрдә Иллинојс штаты ганунверичилик мәчлисинин, 1847- 1849-чу илләрдә АБШ Конгресинин үзвү иди. О, Рес-публикачылар Партијасынын јарадылмасында (1854) мұһым рол ојнамыш вә 1860-чы илдә һәмин партијадан АБШ президенти (1864-чү илдә икинчи дәфә) сечилмишди. Линколну 1865-чи илдә гулдарларын чәсусу олан актјор Ч.Бутс тамаша заманы өлүмчүл јараламышдыр.

⁹ Америка Бирләшмиш Штатларында вәтәндаш мұһарибәси (1861-1865) вә Чәнубун јенидән гурулмасы (реконструкцијасы)- Шималын сәнајә- фермер буржуазиясы илә Чәнубун гулдарлары арасында мұһарибә. Мұһарибә шималлыларын гәләбәси илә баша чатмышдыр.

директор тә"жин едир. Америка тарихчиләри Е.Споффорд энержили, мәгсәдҗәнлү адам кими характеризә едирләр. Онын 47 ил Конгрес Китабханасында ишләдији дөврдә (1864- 1897) әсас мәгсәди китабхананы әсил Милли китабханаја чевирмәк олмушдур. Е.Споффордун бу вәзифәјә тә"жин олдуғу вахт Конгрес Китабханасынын фонду 80000 нүсхә, әмәкдашларынын сајы 7 нәфәр олмагла 2 отагда јерләшмиш олдуғу һалда, артыг 1897-чи илдә, јә"ни Е.Споффордун өз вәзифәсиндән чыхан заман китабхананын јени бинасы(о дөврдә белә һесаб едирдиләр ки, бу бина 100 ил бәс едәр), 740000 нүсхәлик фонду вә 108 нәфәр ишчиси олмушдур. О, бүтүн фәалијјәти боју фондун комплехләшдирилмәсинә даһа чоһ фикир вермишдир. Е.Споффорд 1870-чи илдә "Мүәллиф һүгуғу һаггында" ганун гәбул едилмәсинә наил олду вә гануна әсасән китабхана һәр бир мүәллифдән пулсуз чап әсәрләрини (2 нүсхә) алмаға башлады. Бунунла да мүәллиф нүсхәләринин алмасына нәзарәт гәјдәја салынды. Бунун нәтичәсиндә дә чари Америка әдәбијјатынын китабханаја ахыны башлады. Беләликлә, милли нәшрләрин алынмасы проблемәи мәсәләси мүәјјән гәдәр һәлл едилмиш олду. 1867-чи илдә Америка тарихчиси Фосун зәнкин китабханасы чоһ јүксәк гижмәтә Конгрес Китабханасы тәрәфиндән алыыр. Бу Конгрес Китабханасында инкунабула (јығма һәрфләрлә чап олунмуш илк китаб) вә АБШ һаггында әдәбијјатын коллексијасынын әсасыны гојур. Шәхси коллексијаларын алынмасына Споффорд һәмишә чидди јанашмышдыр, чүнки бу фондун зәнкинләшмәсинә даима мүсбәт тә"сир кәстәрирди.

Конгрес Китабханасынын харичи әдәбијјат фонду да кетдикчә зәнкинләшмишдир. Буна тә"сир едән сәбәбләрдән бири 1866-чы идә Смитсон Институнун фондундан хејли харичи өлкә чәмијјәтләринин вә мүәссисәләринин елми ишләринин китабхананын фондуна даһил олмасы иди. Конгрес Китабханасы илә Смитсон Институту арасында бағланмыш мүгавиләјә кәрә институтун әмәкдашлары јенә дә бу нәшрләрдән истифадә етмәк һүгуғуна малик идиләр. 1867-чи илдә исә дәвләт нәшријјатларынын Конгрес Китабханасына Бејнәлхалг Китаб Мүбадиләси үчүн 50 китаб ајырмасы һаггында ганун гәбул

олунду. Ганунун ичрасына ујғун олараг Смитсон Институтуна ајрылмыш бу әдәбијјатла башга өлкәләр арасында мүбадилә етмәк вә алынған әдәбијјатын Конгрес Китабханасына верилмәсини низамламаг тапшырылды. Китабханаја Америка вә башга өлкәләрдә чап олунмуш әдәбијјатын арды-арасы кәсилмәдән даһил олуб чоһалмасы ајрыча јени бинанын тикилмәсини ортаја гојду. Бурада јер дарлығындан алынмыш китаблар китабхана гәјдаларына ујғун ишләнмәмиш һалда үст -үстә 7 фут (1.8м.-2.4м) һүндүрлүјүндә јығылды. Е.Споффорд Конгресин вә ики апарычы партијанын нүмајәндәләри илә јахшы мүнәсибәтдә олдуғундан онлары Конгрес Китабханасы үчүн ајры, мүстәгил бир бинанын тикилмәсинин вачиблијинә инандырды. Онын Конгресә дәфәләрлә едилмиш тәклифи нәһајәт 1886-чи илин апрелиндә реаллашды. Јә"ни Конгрес Китабханасынын јени бинасынын тикилмәси һаггында ганун гәбул едилди. Бу гәбул олунмуш ганундан дүз 11 ил сонра-1897-чи ил нојабрын 1-дә Конгрес Китабханасынын јени бинасы охучуларын ихтијарына верилди. Истәр о дөврүн, истәрсә дә бу дөврүн тәдгигатчылары Конгрес Китабханасынын бу бинасынын АБШ-ын мәдәнијјәт тарихиндә өзүнәмәхсус бир јер тутдуғуну фәхрлә гејд едирдиләр. Конгрес китабханасынын тарихини өјрәнәнләр үчүн мүнһүм мәнбәләрдән бири дә онун директорунун тәртиб етдији иллик һесабатлардыр. 1866-чи илдә илк һесабаты тәртиб едән Е.Споффорд бу нәшрләрин башланғычыны гојмушдур. Һөкүмәт нәшријјатларында чап олунан бу һесабатлар АБШ китабханаларына вә харичә пулсуз кәндәрилирди.

Конгресдә Конгрес Китабханасынын вәзијјәти кениш музакирә олунду вә нәтичәдә китабхананын 1897-1898-чи әр үчүн бүдчәсини тәсдиг едән ганун гәбул едилди. Бураја китабхана директорунун һүгуғларыны кенишләндирән маддәләр дә даһил олмушду. Бу сәләһијјәтләр исә директорун јени шә"бәләр вә бөлмәләр јаратмасына имкан јарадырды. 1897-чи ил ијулун 1-дә АБШ президенти журналист дипломат Ч.Јунгу (1840-1899) Америка Китабханалары Ассосиасијасынын е"тиразына баһмајараг Конгрес Китабханасына директор тә"жин етди. Бу е"тираза сәбәб онун сырф китабхана ишчиси олмамасы иди.

1897-чи илин јаында китабхананын јени бинасынын тикилиб баша чатмасындан сонра фондда олан 740000 әдәбијатын һамысы ораја дашынды вә үчдә бири каталоглашдырылды. Елә һәммин илин нојабрында Конгрес Китабханасынын јени бинасы охучуларын ихтијарына верилди вә бунунла да китабхананын фәалијјәтиндә јени мәрһәлә башлады. Бу мәрһәләдә китабхана артыг мүстәгил елми- күтләви китабхана олмагла бәрабәр, өлкәнин китабхана системинин мәркәзинә чеврилди. Ч.Јунгун рәһбәрлик етдији ил јарым әрзиндә (декабр 1897-1898) кор вә зәиф кәрән охучулара хидмәт едилмәси вә јени Тәснифат Схеминә кечилмәси реаллашды. Китабхананын рәһбәрлији Американын вә харичи өлкәләрин дипломатик нүмајәндәликләринә Конгрес Китабханасына өз өлкәләриндә нәшр олунан бүтүн китаб, гәзет, журнал, әлјазма вә һесабатларын кәндәрилмәси хаһиши илә мүрачиәтләр етмишдир. О дөврдә китабхана һәјатында јени инкишаф мәрһәләсинин башланмасында китабханаја јени кәлән ишчиләрин бөјүк ролу олмушдур. Бу ишчиләрдән биз Мүәллифлик һүгуу Шө"бәсинин илк мүдири К.Солберги, каталоглашдырма шө"бәсиндә фондун јенидән тәснифләшдирилмәси бөлмәси илә мәшғул олан Ч.С.М.Һансону вә Ч.Марталы гејд етмәк олар. Бу дөврдә јени бинанын истифадәјә верилиб фәалијјәтә башламасы илә 65 бош јер үчүн һәр һансы бир конгресменин вә ја дөвләт мә"мурунун төвсијә мәктубу илә 2872 әризә дахил олмушдур. Бурадан белә гәнаәтә кәлмәк олар ки, артыг АБШ-да китабханачылыг мүгәддәс сајылан пешәләрдән бири сәвијјәсинә кәлиб чатмышды.

1898-чи илдә Ч.Јунгун вәфат етмәси јенидән китабхана директору тә"јин олунмасы мәсәләсини гаршыја гојду. Америка Китабханалары Ассосиасијасынын президенти, Һарвард Университети Китабханасынын директору У.Лејн Ассосиасија адындан узун илләр Конгрес Китабханасына рәһбәрлик етмиш пешәкар китабханачы Е.Споффордун јенидән китабханаја директор тә"јин едилмәси хаһиши илә АБШ-ын президентинә мәктубла мүрачиәт етди. Анчаг, Сенат Е.Споффордун Нүмајәндәләр Палатасынын үзвү олдуғу үчүн онун китабханаја директор тә"јин едилмәсинин әлејһинә чыхыш

етди. Нәһајәт, 1899-чу илин мартында АБШ президенти тәшкيلاتчылыг ишиндә Е.Споффордун да радикал 38 јашлы Һерберт Патнеми (1899-1930-чу илләрдә директор олмушдур) Конгрес Китабханасына директор тә"јин етди. Конгрес Китабханасынын тарихиндә Е.Споффордун сонра икинчи нәһәнк, пешәкар шәхс кими танынан Һ.Патнеми әср-өмрүнүн сонунә гәдәр китабханаја рәһбәрлик етмиш вә "Конгресин фәһри китабханачысы" олмушдур.

Артыг Конгрес өз китабханасынын үмумдөвләт әһәмијјәтини гәбул етмишди. 1901-чи илин декабрында АБШ президенти Т.Рузвелт¹⁰ өлкә әһалисинә етдији илк мүрачиәтиндә Конгрес Китабханасыны "Америка Бирләшмиш Штатларынын јекәнә милли китабханасы" адландырыр. Анчаг, Конгрес Конгрес Китабханасынын рәһбәрлијинин тә"јини просесинә, јә"ни президентин тә"јин етдији намизәдин Сенат тәрәфиндән тәсдигинә дә наил олду. Конгресдә һәлә 1897-чи ил декабрын 6-да Нүмајәндәләр Палатасынын мүзакирәсинә чыхарылмыш мәсәлә, јә"ни Конгрес Китабханасынын милли китабхана, конгрес китабханачысынын исә китабхана директору адландырылмасы һаггында ганун лајиһәси рәдд едилди. Китабхананын табечилијини дәјишмәк чәһдләри Конгрес тәрәфиндән сонралар да рәдд едилмишди. Һ.Патнемин рәһбәрлији алтында XX әсрин илк илләриндә, 1908-чи илдә ишчиләринин сајы 400 нәфәрә (1898-чи илдә 134 нәфәр), фонду исә 1700000 нүсхәјә (1898-чи илдә 900000 нүсхә) чатмышдыр. Јени шө"бәләр вә оху залларынын тәшкили, архив коллексијаларынын кенишләнмәси вә харичи нәшрләрин алынмасы, тәснифатын јени схеминин ишләниб һазырланмасы, китаб вә архив күллијатларынын јенидән каталоглашдырылмасы, АБШ вә Канада китабханаларында китабларын топлу каталогларынын тәшкили, библиографик кәстәричиләрин, һесабатларын, каталогларын бура-

¹⁰ Рузвелт (Roosevelt) Теодр (27.10.1858, Нју-Йорк- Беј)- АБШ-ын президенти (1901-1912-чи илләрдә). Республикачылар Партијасына мәнсуб олмушдур. 1901-чи илдә президент мүавини, һәммин илин сентјабрында У.Мак Кинли өлдүрүлдүкдән сонра исә АБШ президенти олмуш, 1904-чү илдә јенидән президент сечилмишдир. 1912-чи ил президент сечкиләри дөврүндә Милли Тәрәггипәрвәр Партијанын (сечкиләрдә мәғлубијјәтә уғрадыгдан сонра бурахылмышдыр) әсасыны гојанлардан олмушдур.

хылышы вә җытабхананын нәшријатынын фәалијәтә башламасы, истираһәт күнү ишләмәси, АКА (ALA) чәрчивәсиндә өлкәнин башга җытабханалары илә биркә фәалијәти Конгрес Җытабханасынын XX әсрин илк он илиндә һәјата кечирдији тәшәббүсләрин сијаһысыдыр. Һ.Патнемин дөврүндә җытабхананын вә АБШ Конгресинин гаршылыгылы әлагәләри мөһкәмләнди. Конгрес Җытабханасы һәр ики партијаја (республикачылар вә демократлар) мүнәсибәтдә битәрәф мөвгә тутур вә онлара өзүнә көрә объектив мә'лумат верирди.

Артыг XX әсрин әввәлләриндән бир чох штатларда (әввәлчә Висконсин штатында) мәркәзи җытабханалардан јени ганун лајиһәләринин һазырланмасында фәал истифадә едирдиләр. Бу ишә университет җытабханалары да чәлб едилир вә ајры-ајры штатларда ганунверичи органларын мә'лумат бүролары да мејдана кәлмәјә башлајыр. Кетдикчә АБШ-ын дүнја сијасәтинә даһа чох чәлб едилмәси Америка сијасәтчиләринин харичи мә'луматлара марагларынын артмасына сәбәб олурду. Конгрес өз җытабханасындан ганунверичилик просесиндә даһа фәал иштирак етмәји тәләб едирди. Буна чаваб олараг Һ.Патнем һәр ики палатанын үзвләринә кечә вә сәһәр (Конгресин сессиялары дөврүндә), һәмчинин бајрам вә истираһәт күнләриндә өз хидмәтини тәшкил едир.

Артыг дөрд ил иди ки, Конгресдә Конгрес Җытабханасынын ганунверичилик ишиндә иштиракы һаггында мәсәлә мұзакирә едилирди. Әсас фикир ајрылығы исә Конгрес Җытабханасынын Конгрес үзвләринин сифариши әсасында ганун лајиһәләрини тәртиб едиб етмәмәсиндә иди. Артыг Конгресдә Конгрес Җытабханасында Ганунверичи Сораг Хидмәтини тәшкил етмәк гәрары гәбул едилир. Бу хидмәтә ганунверичилијә аид олан кәстәричиләри, бүллетенләри, хуласәләри вә бунун кими дикәр мә'лумат нөвләрини јығмаг, тәснифләшдирмәк вә бу мә'луматлары Конгресә чатдырмаг вәзифәләри дахил иди. Җытабхана бу вәзифәләр чәрчивәсиндә Икинчи Дүнја мұһарибәсинин сонуна кими фәалијәт кәстәрмишдир. Мұһарибә илләриндә җытабхана башга охучу категорияларына хидмәти ихтисара салмагла Конгреси күн әрзиндә оператив олараг мә'луматландырмышдыр. Конгресин

үзвләри тәчрүбәдә әмин олурдулар ки, һәм Конгресә, һәм елми даирәләрә, һәм дә сырави охучуја хидмәт едән белә универсал җытабхана лазымдыр. Конгрес Җытабханасы артыг өлкәдә әһали арасында, јә'ни потенциал сечичиләр арасында мәшһурлашмышды. Бу да конгресменләрә сәрф едир вә җытабхана илә Конгрес арасындакы гаршылыгылы әлагәни асанлашдырды.

XX әсрин әввәлләриндә Конгрес Җытабханасынын фондунун харичи нәшрләрлә комплектләшдирилмәси сијасәтиндә дәјишикләр баш верир. Бу һәлә системли, кениш мигјаслы комплектләшдирмә дејилди. Көһнә нәшрләрин коллексияларындакы бошлуглар долдурулур вә бунунла кәләчәк зәнкин фондун әсаслары гојулурду. Белә фәалијәтләрдән бири 1906-чи илдә Краснојарск тачири Г.Ф.Јудиндән (1840-1912) алынмыш рус әдәбијаты коллексиясыдыр. Бу мұасир славјан дилләриндәки чап нәшрләринин коллексияларынын өзәјини тәшкил едир. АБШ президенти Т.Рузвелт Г.В.Јудинин коллексиясыны әлдә етдијинә көрә Һ.Патнеми тәбрик едир вә гејд едир ки, бу һадисә Конгрес Җытабханасыны нәинки АБШ-да, һәм дә дикәр Гәрби Авропа өлкәләринин ән ири рус җытаб коллексиялары саһибинә чевирир. Җытабларын ишләнмәси, славјан шө'бәсинин јаранмасы, рус дилиндә олан әдәбијатын топлу каталогунун тәшкили ләнк кетсә дә һәр һалда Јудинин коллексиясынын алынмасы ганунаујғун һал иди. Јудин колексиясындан сонра бир сыра гәдим харичи җытабларын коллексиялары да алынды (1907-чи илдә 9000 јапон җытабы, 1908-чи илдә исә 5000 чилддән артыг олан гәдим Чин енциклопедијасы вә илкин Авропа операларынын 12000 либероттосу). Сонралар кинофилм вә мусиги јазылары, шәкилләр, микрофилмләр, радиотелевизија верилишләринин архив јазыларынын сајы артдыгча онлар ујғун бөлмәләрдә јерләшән мұстәгил фондлара чевирилдиләр.

1900-1910-чу илләрдә Конгрес Җытабханасынын өлкәнин дикәр җытабханалары, һәмчинин Һ.Патнемин ики дәфә президент сечилдији АКА (ALA) илә әлагәләри кенишләнмишди. Конгрес Җытабханасынын Җытабханаларасы Абономентдә иштирак етмәси, тәкрат нәшрләрин дикәр җытабханалара пулсуз верилмәси, охучу даи-

рәләринин кенишләнмәси вә онлара хидмәт саатларынын артырылмасы, мәркәزلәшдирилмиш каталоглашдырман-нын вә топлу каталогун тәшкили, библиографик көстәри-чиләрин нәшри вә башга мүтәрәгги ишләр өлкә китаб-ханалары һәјатында лидер јери тутмасыны даһа да ке-нишләндирди. Лакин, бу лидер вәзијјәти формал олса да һеч бир дәвләт сәнәдләриндә гејд едилмирди, јә"ни Конгрес Китабханасы нә милли, нә халг, нә дәвләт, нә дә мәркәзи китабхана сајылмырды. Буна бахмајараг АБШ китабханачыларынын нәзәриндә бу китабхана өлкәнин диқәр китабханаларынын рәһбәринә вә тәчрүби көмәк мәркәзинә чеврилмишдир. Бу һәм дә она көрә вачиб иди ки, XX әсрин 50-чи илләринин сонунә јахын АБШ-ын феде-рал һакимийјәтинин симасында һөкүмәт китабханалара бир сент дә вермирди вә өлкәдә китабхана хидмәти јерли веркиләрин, шәхси хејрийјәчиләрин һесабына малиј-јәләшдирилирди. Һал- һазырда да АБШ- да китабхана ишинә хәрчләнән вәсаитин 80%- индән чоһу јерли веркиләрин һесабына өдәнилир.

Биринчи Дүнја мүһарибәси илләриндә (1914- 1918) Конгрес Китабханасынын ишиндә дә мүһүм дәјишик-ликләр олду. Китабхана 1915- чи илдә Конгресә, АБШ- ын һәрби сәнајесинә аид олан фирма вә мүәссисәләрә мә"лумат хидмәтини күчләндирди. 1917- чи илдә Һ. Патнем АКА (ALA)- нын һәрби китабхана хидмәтинә дә рәһбәрлик едирди. Бу хидмәт АБШ- да Авропа вә башга чәһәләрдә, һәмчинин Владивастокда олан Америка ордусунун әскәрләри үчүн китаб јығырды. Мүһарибә гур-тардыгдан сонра бу китаблар һиссә- һиссә јерли китаб-ханалар арасында бөлүшдүрүлдү. Һ.Патнем Парисдә Аме-рика Китабханасы адланан китабхананын тәшкилиндә иш-тирак етмишдир. Бу китабхана XX әсрин 20- чи илләриндә Авропада АБШ китабхана ишинин тәблиғиндә нүмунә олмушдур. Конгрес Китабханасынын о дөврки вәзифәлә-риндән бири дә диқәр Америка китабларынын вә шәхси коллексијаларын алынмасы иди.

Китабхана фондунун китаб сәрвәтләри илә зәнкинл-әшдирилмәсиндә шәхси һәдијјәләр хусуси јер тутур. Шәхси хејрийјәчилијин АБШ- да гәдим ән"әнәләри вә дәрин көкләри вар. Онун инкишафында бир сыра

үнсүрләр, ејни заманда игтисади, мә"нәви, дини үнсүрләр мүһүм рол ојнамышдыр. Милјардер, дәмир јоллары вә поладәритмә заводларынын саһиби Е.Карнеки (1835- 1919) тәрәфиндән јарадылмыш Карнеки фондунун (инди дә фәалијјәт көстәрир) малијјә көмәји нәтичәсиндә 20 ил әрзиндә АБШ, Бөјүк Британија вә диқәр инкилис дилли өлкәләрдә 2000- дән чоһ күтләви китабханалар үчүн биначлар тикилмишдир.

Тәдгигатчы Ч.Коул тәрәфиндән Конгрес Китабха-насына даир тәртиб едилмиш хронолокијада (1774- 1975) XX әсрин әввәлләриндәки һадисәләрдә ән чоһ бағыш-ламалар, шәхси вәсијјәтләр гејд олунмушдур. Чүнки, бун-лар китабхананын инкишафында мүһүм рол ојнамыш вә һал- һазырда ојнамагдадыр. Һ.Патнем АБШ- ын ишкүзар даирәләриндә, сијасәтдә, әдәбијјатда, елмдә тә"сири олан имканлы шәхсләри Конгрес Китабханасы фондунун зәнкинләшдирилмәси ишинә чәлб етмәјә чалышырды. 1925- чи илин әввәлиндә Конгрес Китабханасынын малиј-јә фондунун тәшкили һүгугу чәһәтдән баша чатдырыл-мышды. Конгресин гәрары илә Конгрес Китабханасында 5 нәфәрдән ибарәт јарадылмыш Шура тәсдиг едилди. Онлардан үчү өз вәзифәсинә көрә бу Шураја дахил иди: малијјә назири, Конгресин китабханачысы (директору). Шуранын галан ики нәфәр үзвү АБШ президенти тәрә-финдән тә"јин едилди. Китабхананын малијјә фондунун үмуми һәчми илк әввәл 5 млн. долларла мәһдудлашырды, (1962- чи илдә исә президент Ч.Кеннеди¹¹ бу һәчми 10 млн. доллара чатдырыр). 1925- чи ил ганунуна әсасән Конгрес Китабхана Шурасына китабхананын мәнәфеји вә ја онун фәалијјәти илә әлагәдар "һәдијјәләри, вәсијјәт-

¹¹ Кеннеди (Kennedy) Чон Фитсчәралд (29.5.1917, Массачусетс штаты, Бруклајн- 22.11.1963. Техас штаты, Даллас)- АБШ президенти (1961- 1963). Ирланд мәншәли католик милјонер аиләсиндә доғулмушдур. Лон-дон Игтисадијјат Мәктәбиндә охумуш вә сонралар Һарвард Университе-тини битирмишдир (1940). 1942- 1945-чи илләрдә АБШ ҺДД-нда хидмәт етмиш, 1945-чи илдән журналистликлә мәшғул олмушдур. 1947-1953-чү илләрдә Массачусетс штатындан (Демократлар Партијасындан) АБШ Конгреси Нүмајәндәләр Палатасынын үзвү, 1953-чү 1961-чи илләрдә сена-тор, 1961-чи илин јанварында АБШ президенти сечилмишдир. 1963-чү илин пајызында өлкәни кәзәркән суи-гәсд нәтичәсиндә өлдүрүлмүшдүр. Арлингтон Милли гәбиристанында дәфн олунмушдур.

лэри алмаг, сахламаг вэ идарэ етмэк" сәләһијјәтини вер-мишдир.

XX әсрин 20- 30- чу илләриндә мусигијә вә мусиги фестивалларына өз вәсаити һесабына ианәләр верән Е.С.Кулич (1864- 1953) 1925- чи илдә китабхананын әсас бинасында 500 јерлик камера мусигиси үчүн нәзәрдә тутулмуш концерт залы јарадыр (сонрадан бураја Куличин ады верилир).

Конгресин китабхана үчүн ајырдығы вәсаит чатыш-мајан бир заманда хејријјәчилик вә һәдијјәләр китабхананын бә"зи чәтин проблемләринин һәллиндә мһүм рол ојнамышдыр. Мәсәлән, 1827- чи илдә У.Бенчами вә Е.Карнеки фондунун ианәси һесабына Америка тарихи вә тәсвири инчәсәнәти кафедрасы тәшкил олунамышдыр. Бу ианә әлјазмалар вә тәсвири инчәсәнәт шө"бәләринин рәһбәрләринә вә охчулара верилән мәсләһәтләрә көрә һаггы өдәмәјә көмәк едирди. 1928- чи илдә бу чүр испан вә португал әдәбијјаты кафедрасы, 1930- чу илдә исә Д.һуггенһейм Фондундан алынан вәсаит һесабына "аэронавтика" шө"бәси (1948-чи илдән бу шө"бә АБШ һәрби һава Гүввәләринин дотасијасындадыр) јарадылыр. 1938-чи илдә Рокфеллерләр сүләләсинин көркәмли нүмә-јәндәләриндән олан¹² Ч.Рокфеллер Фонду һесабына Ва-шингтондан кәнар охчулар үчүн микрофилмләшдирмә хидмәти тәшкил олунарыр. Бу шө"бәләр вә кафедралар јаратма просесләри инди дә давам етдирилир.

Конгрес Китабханасына едилән һәдијјәләр ичәри-синдә М.Пикфордун бағышладығы кинофилмләр коллек-

¹² Рокфеллерләр (Rokefeller)- АБШ-ын ән ири малијјә- сәнајә груп-ларындан бири; нефт бизнеси әсасында тәшәккүл тапмышдыр. Морган-ларла бирликдә өлкәнин малијјә олигархијасында әсас јер тутур. Рокфел-лер малијјә- сәнајә империјасынын өзәјини 1970-чи илдә јарадылмыш «Стандарт Ојл» ширкәти (1972-чи илдән «Ексон» адланыр) вә «Чејс Ма-һеттен Бәнк» тәшкил едир. Машынгајырма, електроника, јејинти сәнајә-синин бир чох ширкәтләринә АБШ-ын дијәр малијјә груплары илә бир-ликдә ири сәнајә корпорасијаларына вә инвестисија банкларына да нәзә-рәт едир. Рокфеллерләр малијјә- сәнајә мәнәфеләри дүнјанын бир чох рекионларында (о чүмләдән Азәрбајҗанда) тәмсил олунамышдыр. Верилән мә'луматлара көрә сүләләнин варидаты 4-10 милјард доллардыр. Груп АБШ-ын сијаси һәјәтына, илк нөвбәдә президентин вә Конгрес үзлә-ринин сечилмәсинә әһәмијјәтли тә'сир көстәрир.

сијасы да өзүнәмәхсус јер тутур. Ејни заманда Л.Розенвалдын XV-XVI әсрләрә аид 2200 надир китаблар коллексијасы да мараглы һәдијјәләрдәндир. Бураја XV әсрин әлјазмаларындан тутмуш Блејкин¹³, Пикассонун¹⁴ Шагалын¹⁵ да әсәрләри дахилдир. С.Рахманиновун¹⁶ китабханаја һәдијјә едилмиш архиви дә бу гәбилдәндир. 30 -чи илләрдә Конгрес Китабханасы АБШ-ын дахили иштисади вәзијјәтинин мүрәккәбләшмәсинә бахмајараг Авропадан алынмыш надир әдәбијјат һесабына өз фондуну зәнкинләшдирди. 1930-чу илдә китабхана тәрәфиндән алынмыш коллексијалардан бири дә 1.5 млн. доллар дәјәриндә һесабланмыш алман коллекционер О. Волбејерин гијмәтли китаблары олмушдыр. Бу коллексијада 3000 инкунабула, 42 сәтрлик Библијанын XV әсрдә нәшр олунамыш нүсхәси дә вардыр. Бу нәшр Гутенбергин¹⁷ пергаментдә чап етдији нәшридир (Бунун 2-

¹³ Блејкин (Blake) Уилјам (28.11.1757, Лондон 12.8.1827, Лондон)-инки-лис шаири, рәссам. «Поетик гејдләр» (1783), «Мә'сумлуг нәғмәләри» (1789) вә «Јеткинлик нәғмәләри» (1894) китабларынын мүәллифидир. Дантенин «Илаһи комедијасы»на вә өз әсәрләринә иллүстрасијалар чәк-мишдир.

¹⁴ Пикассо (Picasso) (Әлиндә Руиси- Пикассо: Пабло (25.10.1881, Мала-га, Испанија-8.4.1973, Мужен, Франса)- франсыз рәссамы. Мәншәчә ис-пандыр.

¹⁵ Шагал (Chagall) Марк Захарович (7.7.1887, Анозно, Витебск јахын-лығында- 28.3.1985, Парис јахынлығында, Сен-Пол-да-Ванс)- франсыз бо-јакары вә графики. Рәссамлыг тәъсилени Петербургда алмыш (1907-1909), 1910-1914-чү илләрдә Парисдә, 1914-1922-чи илләрдә Русијада јаша-мыш, Витебскдә Рәссамлыг Мәктәбинә башчылыг етмишдир. 1922-1923-чү илләрдә әввәл Берлинә, сонра Парисә мұһачирәт етмишдир. Мо-дернизмдин ән көркәмли нүмәјәндәләриндәндир. Шагалын әсәрләринин чохунун сүжет мәнбәји онун ушаглыг мұһити, јәһуди мәишәтидир. Ша-галын «Аилә» әсәри Р.Мустафајев адына Азәрбајҗан Дөвләт Инчәсәнәт Музејиндә сахланылыр.

¹⁶ Рахманинов Серкеј Василјевич (1.4.1873, Онег (Семјоново?) маликанә-си, индики Новгород губернијасынын Новгород р-ну- 28.3.1943, Калифор-нија, Беверли-һилс; Нју-Йорк јахынлығындакы Кенсико гәбристанлығында дәфн едилмишдир).- рус бәстәкары, пианочу вә дирижор. О, 1917-чи ил-дән Скандинавија өлкәләринә гастролә кетмиш, 1918-чи илдән АБШ-а көчмүшдүр.

¹⁷ Гутенберг (Gutenberg) Иоһанн (д.1394-99 арасында (јахуа 1406)- ө.3.2.1468)- Авропа китаб чапы үсулуну јаратмыш алман ихтирачысы.

чи нүсхәси Парис Милли Китабханасында, 3-чүсү исә Лондонда јерләшән Британија Китабханасында сахланылып). Конгрес Китабханасы 30-чу илләрин әввәлләриндә Петербургда олан Гыш Сарајынын 2000 китабдан ибарәт Император Китабханасыны вә ејни заманда Русијанын тәбиәтини, шәһәрләринин архитектура-сыны, әһалисинин мәишәтини әкс етдирән С.М.Прокудин-Горскинин 1905-1915-чи илләрдә һазырладығы 1600 рәнкли негативләр алмышдыр.

1928-чи илдә Конгресдә Конгрес Китабханасынын әразиси јахынлығында әләвә бинанын тикилмәси үчүн јер ајрылмасы һаггында ганун гәбул едилди. 1930-чу илдә исә Конгрес тикинти үчүн ајрылмыш вәсаитин бир һиссәсини верди. 1939-чу илдә тикинтиси баша чатмыш јени бина "Аннекс" ("Әләвә тикили") адландырылды. Инди исә АБШ-ын 2-чи президенти олмуш Ч.Адамсын адыны дашыыр. Мүасир үслубда тикилмиш бу бинада әввәлкинә нисбәтән ики дәфә чох (10 милјон нүсхә) чап нәшрләри јерләшдирмәк нәзәрдә тутулмушдур. Онын 480 јерлик ики бөјүк оху залы вардыр.

1938-чи илин јајында Һ.Патнем АБШ президенти Ф.Рузвелт¹⁸- Китабхананын рәһбәри вәзифәсиндән кетмәк истәмәси арзусуну билдирир. Конгрес елә о заман Конгрес Китабханасынын фәхри директору посту јарадылмасы һаггында гәрар гәбул едир. Президент Ф.Рузвелтин Һ.Патнемин јеринә тә"јин олуначаг намизәди тапмасы бир ил чәкир. Нәһајәт, АБШ Али Мәһкәмәсинин үзвү, президентин досту Ф.Франкфуртерин мәсләһәти илә Ф.Рузвелт А.Маклиши (1892-1982) Конгрес Китабханасы-

Гутенбергин саһиб олдуғу (И.Фустла бирликдә) мәтбәәдә бурахдығы 42 сәтирлик Библија еркән чап шедеври иди.

¹⁸ Рузвелт (Roosevelt) Франклин Делано (30.1.1882, Нју-Йорк штаты, Һәјд-Парк-12.4.1945, Чорчија штаты, Уөрм-Спрингс)- АБШ-ын президенти (1932- 1944-чү илләрдә, 4 дәфә сечилмишди). Варлы аристократ аиләсиндә доғулмушдур. Һарвард (1904) вә Колумбија (1907) Университетләрини битирмишди. 1907-1910-чу илләрдә бир сыра сәнәјә ширкәтләринин сәъмдары олмушдур. 1910-чу илдән Демократлар Партијасындан Нју-Йорк сенатына сечилмишди. 1913-1920-чи илләрдә дәниз назиринин мүавини ишләмишди. 1921-чи илдә полиомиелит хәстәлијинә тугулараг өмүрлүк сәрбәст һәрәкәт етмәк игтидарыны итирмишди. 1928-чи илдә Нју-Йорк штатынын губернатору сечилмишди.

на рәһбәр тә"јин едир. А.Маклиш Е.Һемингуейл¹⁹ Испанијада республика тәрафдары, Јелк вә Һарвард Университетләринин мә"зуну, либерал вә мәшһур Америка шаири иди. Анчаг, онун намизәдлији мүхтәлиф даирәләрдә көнүлсүз гаршыланды. АКА (ALA) 1939-чу илин ијунунда өзүнүн иллик јығынчағында бу вәзифәјә "тәкчә чентлмен вә алимлији илә дејил, китабхана инзибатчылығыны бачаран адамын тә"јин олунмасыны тәләб етдиләр. Конгресә 1400 китабханачынын бу тә"јината е"тиразыны билдирән мүрачиәт дә дахил олду. Нүмајәндәләр Палатасында да Маклиши "коммунистләрлә чығырдаш " бир адам кими гәбул едирдиләр. Бүтүн бу е"тиразлара бахмајараг 1939-чу ил ијунун 10-да бу тә"јинат тәсдиг олунду вә Маклиш Конгрес Китабханасынын директору кими фәалијјәтә башлады. 1940-чы илин јајында АКА (ALA) А.Маклишин јени вәзифәсиндә әлдә етдији уғурлара мүсбәт мүнәсибәт билдирди. Онын фәалијјәти әсасән Икинчи Дүнја мүһарибәси илләринә тәсадүф едир. Бу дөврдә мүһарибә илә әлагадар олараг А.Маклишин ишләри дә чохалмышды. 1941-чи илин октябрында президент Ф.Рузвелт она вәзифәсини сахламагла јанашы јени идарәнин -Мүдафиә статистикасы мәсәләләри үзрә Идарәнин - рәһбәри, сонралар Һәрби Информасијалар Идарәсинин рәис мүавини, 1944-чү илдә исә Дөвләт Катибинин мүавини вәзифәләрини һәвалә етди. Сонралар А.Маклиш БМТ вә ЈУНЕСКО -нун јарадылмасында да јахындан иштирак етмишди. О, бир мүддәт сонра Конгрес Китабханасынын рәһбәрлијини мөһкәмләндирмәк мәгсәди илә политолог Л.Еванс, Нју-Йоркдан Л.К.Мамфорт, В.Клаппа, Ч.Шири вә бу кими башга шәхсләри китабханаја чөлб етмәјә наил олмушдур. 1942-чи илдә А.Маклиш Мәсләһәтләшмә Комиссијасы, 1944-чү илдә Професионал Форуму, директорлуг нәздиндә шө"бә рәһбәрләринин мүшавирәсини јаратмагла Конгрес Китабханасынын идарә етмәсини демократикләшдирди. А.Маклиш 1942 -чи илдә

¹⁹ Һемингуей (Hemingway) Ернест Миллер (21.7.1899, Чикаго јахынлығында, Оук Парк- 2.7.1961, Ајдаһо штаты, Катчем)- американ јазычысы. Нобел мұкафаты лауреаты (1954). Әсәрләри дүнјанын бир чох дилләринә тәрчүмә олунмуш, экранлашдырылмышдыр. Сағалмаз хәстәликдән ағыр руһи бөһран кечирән јазычы интиһар етмишди.

Конгресдән Конгрес Китабханасына аҗрылмыш бүдчәнин вә ишчиләринин саҗынын (287 жени штат) артырылмасыны хаһиш етди. О, Е.Карнеки Фондунун малијјә көмәји илә мәшһур АБШ университетләринин китабханаларынын тәчрүбәли китабханачыларындан ибарәт мө"тәбәр бир комиссија җаратды. Конгрес Китабханасынын вә АБШ- ын пајтахт китабханаларынын һеч бир нүмајәндәси бу комиссијаја дахил дејилди. 2 ајдан сонра бу комиссија Конгрес Китабханасынын структуруна вә фәалијјәтинә аид өз төвсијәләрини тәгдим едир. Артыг бу илләрдә фонда дахил олан нәшрин сечилмәси һүгүгу китабхананын өзүнә верилир. һәрби шәраит систематик олараг бөјүк мигдарда чап нәшрләринин топланмасыны тәләб едирди. Бу чәтин вәзифәнин јеринә јетирилмәсинә Конгрес Китабханасы өлкәнин диқәр елми китабханаларыны чәлб едир.

1942-чи илин сонунда Фармингтон, планынын²⁰ ишләнмәсинә башланылыр. Бу план Коннектикут штатында бир јерин адына көрә белә адландырылыр. Бурада Конгрес Китабханасынын директорунун јанында фәалијјәт көстәрән Шуранын үзвләри һарвард Университети Китабханасынын директору К. Меткалфа, танынмыш китабханачы вә библиограф Ч.Брајта (Присон Университети) вә А.Маклишә бу планын әсас җајдаларыны тәртиб етмәләрини тәклиф етдиләр. Бу дөврдә картографија шө"бәси Капитолидә даими хәритә сәркиси ачыр ки, бурада күндәлик олараг чәбһәдәки вәзијјәтә даир мө"луматлар тәзәләнирди. Конгрес Китабханасынын әмәқдашлары үчүн иш һәфтәси 48 саата гәдәр

²⁰ Фармингтон планы (инк. Farmington Plan)- АБШ-ын харичдә чап олуна вә елми дәјәри олан әсәрләрин ән азы бир нүсхәсинин АБШ-ын һәр һансы бир китабханасында олмасыны тә"мин едән, планлы китабханаларарасы бир иш бирлији. Бунун тәтбиг олунуб реаллашмасы үчүн плана 60-а гәдәр китабхана дахил олмушдур.

Фармингтон планына көрә китабханалар сатын алдылары әсәрләрә даир библиографик арајышлары ән ғыса заманда Конгрес Китабханасынын Милли Баш Каталогна (National Union Catalog) көндәриләр. Плана дахил олан китабханаларын һансы мөвзулардакы әсәрләри вә һансы бөлкәләрин нәшрләрини топладылары «Farmington Plan Handbook» адлы әл китабында јазыльдыр. Фармингтон планы 1948-чи чи илдән тәтбиг олунмагдадыр.

артырылды. Буна сәбәб АБШ мүһарибәјә гошулдугдан сонра бир чох әмәқдашларын ордуја вә маашын азлығына көрә башга китабханалара, идарәләрә кетмәләри олду.

Авропа китабханаларындан фәргли олараг Конгрес Китабханасынын вә АБШ-ын диқәр китабсахлајычыларынын бомбардмана мө"руз галмалары горхусу јох иди. Јенә дә буна бахмајараг Конгрес Китабханасы тәрәфиндән анчаг, гијмәтли фонду сахламаг үчүн тә"хирәсалынмаз тәдбирләр көрүлдү. Бу иши Конгрес Китабханасынын әмәқдашлары көнүллү олараг иш вахтындан әләвә көрүрдүләр. Бу мөгсәдлә бир нечә мин тахта гутулар сифариш едилмишдир. 1941-чи илин декабрын сон күнләриндә Јапониянын Перл-Һарбора һүчумундан үч һәфтә сонра фондун көчүрүлмәси башланды. Буна В.Клапп рәһбәрлик едирди. Кентукки штатынын Форт-Нокс шәһәринә (шәһәр АБШ-ын ғызыл еһтијатларынын сахлајычысы кими мәшһурдур) ашағыдакылар көндәрилмишди: Мүстәгиллик Бәјаннамәси, АБШ Конститусијасы, Ганунлар һагғында" Билл", Гутенберг Библијасы, вә Страдивари скрипкалары. Бу материаллар ичәрисиндә Бөјүк Британијада мүһарибә вәзијјәти јарандығындан АБШ-а көндәрилмиш Бөјүк Азәдлыг Хартијасы да вардыр. Сонракы беш ајда Конгрес Китабханасынын китаблары илә јүкләнмиш 29 дәмирјолу вагону өлкәнин ичәриләринә-тәһлүкәсиз јерә дашыныр. Онларла бәрабәр топлу каталог да һәммин јерә көндәрилир. 1944-чү илин сонунда исә бу китаблар вә диқәр материаллар онлары мүшайјәт едән һеј"әтлә бәрабәр Конгрес Китабханасына җајтарылыр.

Конгрес Китабханасы директору вәзифәсиндәки иши, өлкәнин сијаси һәјәтындакы фәал иштиракы вә сијаси һакимијјәтиндәки јухары ешалонундакы фәалијјәти А.Маклиши өз јарадычылығы илә мәшғул олмаг имканындан мәһрум едирди. Бу сәбәбдән о, 1944-чү илдә Конгрес Китабханасынын директору вәзифәсиндән исте"фа верди. Сонралар о Дөвләт Катибинин мүавини вәзифәсиндә ишләмиш вә әдәби јарадычылыгла мәшғул олмушдур.

А.Маклишдән сонра 1945-чи ил ијунун 30-да Конгрес Китабханасынын директору вәзифәсинә 1939-чу илдән бурада ишләјән А.Еванс (1902-1981) тә"јин едилир. Онун

бу вәзифәҗә тә"јин олунмасы вахтлары артыг Икинчи Дүнја Мүһарибәсинин аловлары сәнкимиш вә бөјүк өлкәләрдән јалныз АБШ өз игтисади вә һәрби потенциалыны артырараг сахламышды. Мүһарибәдән сонра Конгреси вә дәвләтин мәс"ул шәхсләрини кәләчәкдә өлкәнин али ганунверичи органынын Мә"лумат Хидмәти нечә олмасы, Конгрес Китабханасы јени тәләбләрә нә дәрәчәдә чаваб вермәси, онун фәалијәтиндә һансы дәјишикликләрин лазым олмасы кими суаллар нараһат етмәҗә башламышдыр.

Конгрес Китабханасынын АБШ Конгресинә мәхсус вә ја милли олмасы суалы дәври олагаг Икинчи Дүнја мүһарибәсиндән сонра да ортаја чыхырды. 1962-чи илдә һарвард Университети китабханасынын директору Д.Брајантын меморандуму Конгресин рәсми сәнәдләриндә кениш јајылмышды. О, меморандумунда Конгресин Китабхана Иши Үзрә Бирләшмиш Комиссијасынын үзвү сенатор К.Пелин хаһиши илә Конгрес Китабханасынын өлкәнин Милли китабханасы кими функцијаны јеринә јетирдији фикрини ирәли сүрүр. Д.Брајант тәклиф етмишди ки, 1946-чы илдән сонра Конгрес Китабханасынын Ганунверичи Мә"лумат Хидмәтини ајырсынлар вә Конгресә табе етсинләр. Дикәр бөлмәләрдән исә АБШ-ын Милли китабханасы тәшкил олунсун вә буну да һаким даирәләрә ујғун олан назирлијә вә ја Милли Китабхана Бүросуна версинләр. Д.Брајантын меморандуму 1954-1974-чү илләрдә китабханаја рәһбәрлик едән К.Мамфорд тәрәфиндән мәнфи гаршыланды. О, белә һесаб едирди ки, Конгрес Китабханасы фактики олагаг АБШ-ын милли китабханасыдыр. 1962-чи илин пајызында К.Мамфорд Конгресин Китабхана Ишләри Үзрә Бирләшмиш Комиссијасына јазырды ки, Конгрес Китабханасы һал-һазырда дүнјада дикәр китабханалардан фәргли олагаг даһа чох Милли китабхана функцијасыны јеринә јетирир. Ону да гејд едәк ки, Д.Брајантын меморандуму тәсадүфи вә мүәллифин шәхси фикринин ифадәси дејилдир. О, мүәјјән груп китабханачынын рә"јини әкс етдирди. Г.Патнемин исте"фасындан сонра Конгрес Китабханасынын һәр бир јени рәһбәри ишә тәнғиди јанашмадан башлајырды. Бу јохлама тәдгигатлар заманы кәнардан дә"вәт едилмиш

мүтәхәссисләрин рә"јләринә даһа чох әһәмијјәт верилирди.

Икинчи Дүнја мүһарибәсиндән сонра, јә"ни 1946-чы илдә Конгрес Ганунверичи Сораг Мә"лумат Хидмәтинин фәалијәтини кенишләндирди вә елә һәмин илдә дә она департамент статусу верди. Јә"ни бу хидмәт департаменти Конгрес Китабханасынын маһијәтчә ән ири бөлмәләриндән биринә чеврилди. Бундан башга Конгрес китабханаја тапшырды ки, сијасәт, һүгүг, игтисадијјат саһәсиндә 19 ән вачиб мөвзулар үзрә АБШ-да танынмыш мүтәхәссисләри ахтарыб тапсынлар вә хидмәтин тәркибинә дахил етсинләр. Бу тәркибдә олмагла хидмәт департаменти 1970-чи илә кими фәалијәт кәстәрирди. Штатынын вә функцијаларынын кенишләnmәси ону артыг Мүстәгил Мухтар Сораг Тәдгигат Институтуна- Конгресин Тәдгигат Хидмәтинә чевирди. 1946-чы илдә А.Еванс Ганунверичи Сораг Хидмәтинин кенишләnmәсиндән бүтүн Конгрес Китабханасы үчүн истифадә етмәк истәркән Конгреслә гаршы -гаршыја кәлди. О, 1947-чи илдә Конгресс Китабханасынын фондларындан истифадә едәнләрин ән мәшһурларындан план комиссијасы тәшкил етди. Сәдри АБШ-ын гәдим университетләриндән бири олан һарвард Университетинин китабханасынын директору К.Метклаф олмагла бу комиссијанын үзвләри мә"мурлар, елм хадимләри, јазычылар, университет китабханаларынын директорлары вә наширләрдән ибарәт иди. Комиссија фәалијәти дәврүндә бир чох тәклифләр верди ки, онлар да сонралар һәјата кечирилди. Лакин, комиссијанын илк вә әсас тәклифи (китабхана Конгрес Китабханасымы, јохса милли китабханамы адландырылмалы) Конгрес тәрәфиндән рәдд едилмишди. Беләликлә, артыг XX әсрин орталарында Конгрес Китабханасынын проблемләри илә бир нечә комиссија мәшғул олмушду. Сонунчу 11 нәфәрлик комиссија (1976-чы илдә сонралар Конгрес Китабханасынын директору олмуш тарихчи Д.Бүрстинин тәшәббүсү илә јарадылмышдыр)өз тәркиби илә әввәлkilәрдән фәргләнирди. Сәдри Ч.Коул олан бу комиссијаја Конгрес Китабханасынын тәчрүбәли вә мәс"улијјәтли әмәкдашлары дахил иди. Ејни заманда Конгрес Китабханасынын фәалијәтләринин әсас истигамәтләри үзрә 14

груп тәшкил олунмушдур ки, бурада да 160 әмәкдаш иштирак едирди. Бунлара әлавә оларак, 8 хејријә фондунун көмәји илә башга җитабханаларын мүтәхәссләриндән ибарәт мәсләһәтчи комиссијалар да тәшкил олунмушду ки, бунлар да ашағыдакы истигамәтләр үзрә фәалијәт көстәрирди: инчәсәнәт, гуманитар, социал елмләр, һүгү вә җитабхана иши, күтләви информасија васитәләри, нәшријат иши, елм вә техника. Бүтүн бу комиссијаларын јохламаларынын нәтичәләри, јекунлары вә төвсијәләри Ч.Коулун јазмыш олдуғу җитабын әсас һиссәсини тәшкил етмишди. Бу төвсијәләрин бир чоху сонракы онилликләрдә һәјата кечирилмишдир.

Беләликлә, 1940-чы илдән е"тибарән Конгрес җитабханасында гаршыда дуран вәзифәләрин јеринә јетирилмәси јолларына даими оларак јенидән тәнгиди јанашма ән"әнәси формалашды. һәм дә бу просес рәһбәр ишчиләрдән вә әмәкдашларындан ибарәт мүтәхәссләрин гүввәсиндән истифадә етмәклә һәјата кечирилир. Бу систем демократик олуб Конгрес җитабханасынын өлкәнин диқәр җитабханалары илә әлагәләринин инкшафына вә мөһкәмләндирилмәсинә шәраит јарадыр. Ејни заманда, Конгрес җитабханасынын фәалијәтинә, онун кәләчәк инкшаф перспективләринин реал, объектив гижмәт верилмәсинә имкан јараныр.

Мүстәгил бир тәшкилат кими 1897-чи илдә фәалијәтә башладығы дөврдән Икинчи Дүнја мүһарибәсинин сонунә -1954-чи илә кими Конгрес җитабханасы бир чох наилијәтләрә мүвәффәг олса да, һәлл едилән һәр бир проблем диқәри үчүн зәмин јарадырды. һәлл олунмасы вачиб олан проблемләрдән бири җитабхананын хариҗи әдәбијатла гејри- гәнаәтбәхш тә"мин олунмасы вә алынан нәшрләрин јығылыб галмасы иди. һәлә мүһарибә дөврүндә А.Маклиш Конгрес җитабханасында славјан халғлары әдәбијатынын там комплекtlәшдирилмәси вә бурада белә нәшрләрин мәркәзинин јарадылмасы тәклифи илә чыхыш етмишди.

Конгрес җитабханасынын хариҗи әдәбијатла комплекtlәшдирилмәси проблеминин һәлли онун мүһарибәдән сонракы инкшафынын әсас мәрһәләләриндән биридир. һазырда, јерли әмәкдашларын һесаблама-

ларына көрә, хариҗи әдәбијат Конгрес җитабханасынын фондунун 75%-ни тәшкил едир. Мүһарибәјә гәдәр Г.Патнем вә онун һәмкарлары өз үзәриндә сијаси тәҗридолунма тә"сирини сынамышлар. Бу тәҗридолунма һәм сакинләри, һәм дә Конгреси АБШ-дан хариҗдә баш вериләнләрә биканә етмишдир. Конгрес игтисади бөһранын ән гызғын чағында белә Конгрес җитабханасына әлавә оларак хариҗи надир нәшрләрин алынмасы үчүн (мәсәлән: Гутенберг библијасы вә с.) милјон доллар ајырмаг игтидарында олдуғу һалда, Конгрес җитабханасынын фондларыны хариҗи нәшрләрлә комплекtlәшдирилмәсини, җитабхананын вә онун охчуларынын еһтијачларыны гат-гат ашағы сәвијәдә тә"мин едирди. Л.Еванс да А.Маклиш кими Конгрес җитабханасынын хариҗи нәшрләрлә комплекtlәшдирилмәси вә онун бејнәлхалг җитабхана әмәкдашлығында фәал иштирак етмәсинә бөјүк әһәмијәт верирди. Ч.Гудрем һәтта Л.Евансы буна көрә "бејнәлмиләлчи" адландырды. Лакин һәр ики шәхс проблемин һәллини Фармингтон планы чәрчивәсиндә көрүрдү. Белә ки, Конгрес җитабханасынын вә АБШ-ын диқәр җитабханаларынын әлагәләндирилмиш комплекtlәшдирилмәси нәзәрдә тутулурду. Она көрә ки, Авропа вә Асијадан хариҗи әдәбијатын алынмасынын бүтүн ән"әнәви каналлары позулмушду. Фармингтон планы ашағыдакы зәрурәтдән ирәли кәлирди:

1) АБШ үчүн мараг доғуран һәр бир хариҗи нәшр бир нүсхә дә олса белә, өлкәнин җитабханаларындан бириндә охчуларын ихтијарына верилмәлидир.

2) Фармингтон планынын үзвләринин һәр бири өз үзәринә мөвзу үзрә диқәр үзвләрлә разылашдырылмыш мүәјјән нәшрләрин там дәгигликлә комплекtlәшдирилмәси өһдәлијини көтүрдү.

Лакин бу план мүәјјән зиддијәтләрә көрә һәјата кечмәди. Бир тәрәфдән бә"зи җитабханаларда Фармингтон планына көрә мүәјјән олунмуш мәҗбури мөвзуја көрә дар ихтисаслы, охчалара кәрәксиз әдәбијат чәмләширди. Диқәр тәрәфдән дә "сојуг мүһарибә" дөврүндә АБШ-да рекионал тәдгигатлар даһа кениш јайылмышды ки, бунун үчүн күлли мигдарда хариҗи нәшрләр (бә"зән бир нүсхәдә) тәләб олунурду.

Америкалыларын харичи информасија мәнбәләринә марагынын артмасына 1957-чи илин пајызында илк совет пејкинин бурахылмасы бөјүк тәкан верди. Америка китабханачылары бу һадисәјә АБШ-ын реаксијасына "пејк тә"-сири" адыны вермишдиләр.

60-чы илләр федерал вә јерли органларын, шәхси фондларын АБШ-ын китабханаларынын инкшафына тәһизат ајырмасы илә фәргләнир. Бу дөвр үчүн көһнә китабхана биналарынын бәрпасы, јениләринин тикилмәси, кениш комплексләшдирмә, техники тәдгигатлар, хусуслә ЕҺМ-ин китабхана ишинә тәтбиги, Америка китабханалары вә китабхана тәдгигатларынын бејнәлхалг мигјасда фәалијјәтинин кенишләнмәси характерикдир. 1956-чы илдә АБШ Конгреси илк дәфә олараг федерал бүдчәјә китабхана ишинә тәхсисат һаггында маддә әлавә етди. Бу вәсаит о заман вә инди дә үмуми хәрчләрин о гәдәр бөјүк һиссәсини әһатә етмәсә дә, китабханаларын фәалијјәтинә әсаслы тә"сири олду.

Конгрес Китабханасы өлкәнин мәдәни һәјатында өз мөвгејини мөһкәмләтмәкдә иди. 1951-чи илдә бурада поезија залы ачылды (Ч.К.Уиттол Фонду һесабына). 1946-чы илдә мусиги шө"бәсиндә фолклор бөлмәси, 1951-чи илдә елм шө"бәси, славјан шө"бәси вә саирә ачылды. Библиографијалашдырма фәалијјәти (дикәр идарәләрлә әлағәли шәкилдә) вә материалларын микрофилмләшдирилмәси кенишләндирилди. Бу дөврүн әсас наилијјәти кими Ч.Коул Конгрес Китабханасынын харичи нәшрләрлә комплексләшдирилмәсини вә онун бејнәлхалг саһәдә фәаллығынын артмасыны гејд едир: "Бу ики истигамәтин бүнөврәси һәлә А.Маклишин директор олдуғу дөврдә гојулмуш вә Л.К.Мамфордун рәһбәрлији дөврүндә (1954-1974) исә өз бәһрәсини вермишдир. Лакин, Конгрес Китабханасынын бејнәлхалг әһәмијјәтинин әсасыны шәхсән Л.Еванс гојмушдур". Конгрес Китабханасынын бејнәлхалг саһәдә нүфузунун артмасыны тәсдиг едән һадисәләрдән бири дә Авропанын вә Асијанын Икинчи Дүнја мұһарибәсиндән јеничә чыхмыш өлкәләриндә китабхана ишинин јенидән гурулмасына етдији көмәкдир. Артыг бу дөврләрдә Конгрес Китабханасынын бејнәлхалг китаб мұбадиләсиндә дә мұәјјән уғурлары олмушдур.

Бу дөврдә китабхананын иши Конгрес Китабханасы илә Конгрес мұнасибәтләринин гәрарлашмасы о гәдәр дә асан олмамышдыр. Конгрес иллик бүдчә илә Конгрес Китабханасынын инкишаф имканларыны мәһдудлашдырырды. Л.Еванс заманын тәләбләринә көрә вә план комисијасынын нәтичәләринә истинад едәрәк, Конгресә 1947-чи ил үчүн Конгрес Китабханасынын әсас функцијаларынын кенишләндирилмәсинә имкан верә билән бүдчә тәгдим етди. Анчаг, Конгрес Китабханасы Конгресдән бүдчәдә нәзәрдә тутулмуш 9.7 млн. доллар әвәзинә 6.млн. доллар (1946-чы илдә бу рәгәм 5.1 млн. доллар олмушдур) алды.

50-чи илләрин орталарындан 60-чы илләрин орталарына кими Конгрес Китабханасы тарихи үчүн кечид дөврү мәрһәләси һесаб едилә биләр. Тәхминән илк мәрһәләдән башлајараг 100 ил (1800-1897) Конгрес Китабханасынын олдуғу кими формалашмасы вә дахили әлағәләринин гурашдырылмасына сәрф едилмиш олду. Сонракы мәрһәлә XX әсрин биринчи јарысы Конгрес Китабханасынын өлкәнин әсас китабханасы кими тәсдиг олунмасына, китабхана системи мәркәзинә, китабханаларарасы әлағә мәркәзинә, фактики олараг өлкәнин Милли китабханасына (әлбәттә она аид бүтүн функцијалары јеринә јетирә билмәсә дә) чеврилмәсинә аиддир. Бу дөвр һәмчинин Конгрес Китабханасынын дөвләт дахили әлағәләринин бәргәрар олмасы вә мөһкәмләндирилмәси дөврүдүр. 60-чы илләрдән башлајараг артыг китабхананын тарихиндә үчүнчү дөвр-мүасир елми-техники ингилабла бағлы дөвр күнүмүзә гәдәр давам етмәкдәдир. Бу дөврү характеризә едән әсас чәһәтләр ЕҺМ-ин кениш тәтбиги, бејнәлхалг әлағәләрин кенишләндирилмәси, техноложии просесләрин даһа да тәкмилләшдирилмәси үчүн диқәр өлкәләрин Милли китабханалары илә әмәкдашлыг вә саирәдир.

Америка китабханашүнаслыг әдәбијјатында 50- 60-чы илләр даһа интенсив олараг АБШ китабханалары үчүн гызыл дөвр кими јада салыныр. Игтисади вәзијјәт вә ичтимаи рә"ј китабханалара мүнбит шәраити тә"мин етди. Чохиллик имтиналардан сонра 1956-чы илдә Конгрес илк дәфә олараг федерал бүдчәдән китабханаларын еһтијачы

үчүн вэсаит ајырды. Хејријјә фондлары да өз шәхси јар-
дымларыны артырмаға башладылар. 1957-чи илдә Г.Фор-
дун имканлары һесабына шәхси хејријјә мүәссиәси һү-
гунда Китабхана Ресурслары Шурасы јаранды. Шура өз
гаршысына کتابханачылыг вә техники мәсәләләрин һәлл
едилмәсиндә کتابханалара (хүсусилә елми) мадди јар-
дым көстәрилмәси мәгсәдини гојду. Шураја сәдр В.Клапп
тә"јин едилди. 60-чы илләрдә Америка کتابханалары
гаршысында дуран бүтүн проблемләр һәлл едилмәсә дә,
ири күтләви کتابханаларын комплекtlәшдирилмәсинин
хејли јажшылашдырылмасына, јени биналарын тикин-
тисинин кенишләндирилмәсинә, мадди-техники базанын
мөһкәмләндирилмәсинә шәраит јаратды. Конгрес китаб-
ханасы үчүн бу дөвр дәјишикликләр һәјата кечирилмәси
үчүн һазырлыг дөврү иди ки, онун илк нәтичәләри 60-чы
илләрин икинчи јарысында вә сонракы илләрдә өзүнү
бирузә вермәјә башлады. Конгрес کتابханасынын 1954-
1974-чү илләрдә директору олмуш К.Мамфорд вә ки-
табхананын башга мәс"ул шәхсләриндән олмуш Ч.Гудрем
вә Ч.Коул ејни заманда Конгрес Китабханасынын тари-
hini јазан мүәллифләрди. К.Мамфорд Шимали Каро-
лина штатында памбыг вә түтүн әкинчилији илә мөшгул
олан фермер аиләсиндә анадан олмушдур. О, өз али ки-
табханачылыг тәһсилени АБШ-ын ән танынмыш тәһсил
мүәссисәси олан Колумбија Университетинин Китабхана-
чылыг Мәктәбиндә алмышдыр. Әввәлчә Дјук коллечиндә,
сонра Китабханачылыг Мәктәбиндә охујан Квинси ејни
заманда бу мүәссисәләрин کتابханаларында чалыш-
мышдыр. Даһа сонралар о, Нју-Јорк Күтләви Китабхана-
сында, 1940-1941-чи илләрдә исә Конгрес Китабхана-
сында ишләмиш вә 1945-чи илдә исә Кливлент шәһә-
ринин күтләви کتابханасына директор тә"јин едилмиш-
дир. Конгрес Китабханасына директор тә"јин олунан за-
ман о, АКА (ALA)-нын президенти иди.

Америка тарихчиләри Конгрес Китабханасынын
наилијјәtlәрини мүәјјән дөврләр үчүн әсас көстәри-
чиләрин кәмијјәти илә гијмәtlәндирилләр: фондларын
артымы, әмәкдашларын сајы, бүдчә. К.Мамфорд вәзифәјә
тә"јин олунан заман (1954) Конгрес Китабханасынын
фонду 33 млн., әмәкдашларынын сајы 1500 вә бүдчәси

9,5 млн доллар олдуғу һалда, вәзифәдән кетдији вахт
(1974) исә фонду 74 млн. нүсхә (1954-чү илә нисбәтән
224 %), әмәкдашларынын сајы 4250 (1954-чү илә нисбә-
тән 217%) вә бүдчәси исә 96,7млн. доллар олмушдур.

К. Мамфорд Конгрес Китабханасы илә Конгрес ара-
сындакы мүнәсибәtlәри гајдаја сала билмишдир. Конгрес
Китабханасынын милли вә бејнәлхалг әһәмијјәтини рәс-
мән билдирән Л. Евансдан фәргли олараг К. Мамфорд
гејд едирди ки, کتابхана Конгресин сәләһијјәтиндәдир
вә һәр шејдән әввәл Конгресә хидмәт едир.

1962-чи илдә Конгресин нәшр етдији "Congrees-
sional Record" мәчмуәсиндә Д.Брајантын бу һагда артыг
бизә мә"лум меморандуму дәрж едилди. Сенатор К.Пел-
ланын сифаришинә көрә Д.Брајант Конгрес Китабха-
насынын бөлмәси вә онун Ганунверичилик Мә"луматы
Хидмәтинә, галан һиссәләрин Милли کتابхана кими ичра
һакимијјәтинә, јә"ни федерал һөкүмәтә аид едилмәси ид-
ејасыны ирәли сүрән сәнәд һазырлады. Тезликлә (1963-
чү илин сонунда) федерал کتابханаларын өјрәнилмәси
вә онун ардынча да кечирилән конфрансларын мат-
ериалларыны әкс етдирән китаб нәшр едилди. Бу нәшрин
мүәллифләриндән бири вә конфрансын иштиракчысы
олан Л.Еванс да کتابхананын јенидән тәшкили вә онун
ичра һакимијјәтинә верилмәсинин тәрәфдары кими чы-
хыш етди. Лакин, бүтүн бунларын әксинә олараг К.Мам-
форд Конгресдә вә конфрансларда, мәтбуатда һазырда
мөвчуд олан гајданын сахланылмасынын вә کتابхананын
билаваситә Конгресә табе олмасынын тәрәфдары кими
чыхышлар етди. 70-чи илләрин орталарына кими Конгрес
Китабханасынын артмагда олан бүдчәсинә рәғмән К.Мам-
фордун мөвгеји Конгресдә вә ганунверичи органлар үчүн
бүдчә бөлмә комисијјаларында мүсбәт гијмәtlәндирил-
мишдир. Мәһз Конгрес Китабханасынын иллик бүдчәси
практики олараг бу комисијјалардан асылыдыр. 1970-чи
илдә Конгресдә "Ганунверичи хидмәтин јенидән тәшkil
едилмәси һаггында" ганун гәбул едилди. Бу ганун Конг-
ресин бир даһа мүасир шәраитдә Конгрес Китабханасы
үзәриндә өз һакимијјәтини тәсдиг етмәсиндә һәлледици
аддым олду. Гануна ујғун олараг 1971-чи илдән е"тибарән
Ганунверичи Мә"лумат Хидмәти Конгресин Тәдгигатлар

Хидмәти Департаментинә чеврилди вә өз штат чәдвәлини ики дәфә артырды. О, һүгүги, инзибати вә малийә бахымындан мүстәгил бир шө"бә кими китабхананын диқәр шө"бәләриндән фәргләнирди. XX әсрин 50-60-чы илләри Конгрес Китабханасынын кәләчәји илә әлагәдар бир сыра әһәмијјәтли, фундаментал дәјишикликләрлә бағлы проблемләрин һәллиндә кәркин дөвр олмушдур. Буна ән әввәл харици әдәбијјатын күтләви шәкилдә алынмасы, техноложии просесләрдә ЕНМ-ин тәтбиги вә јени бинанын тикилмәси аиддир. Һәлә икинчи дүнја мүһарибәсинин кедиши дөврүндә Конгрес Китабханасы фондларынын харици нәшрләрлә чари комплексләшдирилмәсиндә чатыш-мамазлығлар мөвчуд иди. Лакин мүһарибә вәзијјәтиндә онлары арадан галдырмағ мүмкүн дејилди. Конгрес һәрби еһтијачлар үчүн вәсәитә гәнаәт едирди. Авропа, Асија вә Африка өлкәләри илә әлагәләр позулмушду. Чыхыш јолу анчағ Фармингтон планында көрүнүрдү. Бу ллана көрә Конгрес Китабханасындан башға Елми Китабханалар Ассосиасијасына дахил олан диқәр китабханалар да нәзәр-дә тутулан просесдә иштирак етмәлидир. Конгрес Китабханасы 1932-чи ил декабрын сонунда јарадылмыш бу ассосиасијанын фәал тәшкилатчыларындан олмушдур. Фармингтон планы мүһарибәдән сонракы илк онилликдә даһа фәал һәјата кечирилмәјә башлады вә бу фәалијјәт нәинки АБШ, еләчә дә бир чох өлкәнин китабханаларына даир мәтбуат нүмунәләриндә өз кениш шәрһини тапды.

1954-чү илдә Конгрес кәнд тәсәррүфаты мәһсулла-рынын тичарәтинин инкишафы вә буна көмәк етмәк һаг-гында ганун гәбул етди. Ганунун PL- 480 маддәсиндә АБШ инкишаф етмәкдә олан өлкәләрә кәнд тәсәррүфа-тынын сатышындан әлдә едилән кәлирә јерли валјута илә мүхтәлиф маллар алмаға ичәзә верилирди. Бу борч-луларын вәзијјәтини хејли јүнкүлләшдирди. Дөрд илдән сонра (1958) Конгрес Китабханасы бу борчлардан өз фондларынын кенишләндирилмәси үчүн истифадә етмәји гәраа алды.

АБШ- дакы вәзијјәт бу тәшәббүс үчүн әлверишли шәраит јаратмышды. 1958-чи илин сентјабрында АБШ-ын президенти Д.Ејзенһауер гануна јени дүзәлиш әләвә етди. Бу әләвәјә көрә Конгрес Китабханасына бир сыра өлкә-

ләрдә олан АБШ сәфирликләриндәки јерли валјута вәса-итләриндән "китаблар, дөври мәтбуат вә диқәр материал-ларын алынарағ АБШ-дакы мүвафиг рекионларын өјрә-нилмәсиндә ихтисаслашан елми-тәдгигат мәркәзләринин китабханаларына верилмәси үчүн" истифадәјә ичәзә ве-рилирди. Конгрес Китабханасы өз илк нүмәјәндәләрини Деһлијә (Һиндистан), Кәрачидә (Пакистан) вә Гаһирәјә (Мисир) јени әдәбијјатын алынмасы үчүн е"зам етди. Сон-ралар Конгрес Китабханасынын Бразилијада, Индонези-јада вә с. өлкәләрдә јерли нәшрләрин алынмасы вә иш-ләнмәси Мәркәзи јарадылды.

1965-чи илдә харицдән күтләви әдәбијјат алынмасы-ны малијјәләшдирән даһа бир әһәмијјәтли мәнбә јаранды. Конгресин гәбул вә президент Л.Чонсонун тәсдиг етдији "Али тәһсил һаггында ганун"а АБШ Маариф Назирлији Конгрес Китабханасыны ашағыдакы көстәришләр үчүн зә-рури малијјә вәсәити илә тә"мин етмәли иди:

1. Ајрылмасы зәрури һесаб едилән бүтүн чари нәшр олунан китабханачылығ матриалларынын дүнја мигја-сында имкан дахилиндә алынмасы.

2. Алынмыш материалларын каталоглашдырылмасы, чап каталоглары вә диқәр вәситәләрлә бу материаллар һаггында библиографик информасијанын верилмәси.

3. Конгрес Китабханасына алынан матриаллардан онун коллексијасына кәрәк олмајанлары мүбадилә вә башға мәгсәдләр үчүн истифадә етмәк имканынын верил-мәси.

Јени програм комплексләшдирмә вә каталоглаш-дырма үзрә Милли програм адыны алды.

Конгрес Китабханасы 1966-чы илдә илин јанварында Инкилтәрә, Франса, Канада вә диқәр инкишаф етмиш өл-кәләрин милли китабханаларынын рәһбәрләри вә мәс"ул шәхсләринин иштиракы илә биркә әмәкдашлыға һәср олунмуш конфранс кечирди. Конфрансда мәркәзләшди-рилмиш каталоглашдырма мәсәләләри мүзакирә едилди. Китабхана алты ил әрзиндә өлкәни әһатә едәрәк өз ка-талогларында әксини тапан јени китабларын сајыны ики дәфә артырмыш олду. Инкишаф етмиш өлкәләрдә бир-ләшдирилмиш каталоглашдырманын мәркәзләри (Барсе-лонада, Белградда, Вјанада, Висбадендә, Һаагада, Лон-

донда, Ослода, Парисда, Токиода, Флоренсијада) тәшкил едилди. Јерли китаб тачирләри Конгрес Китабханасы үчүн онун өз көстәришләринә мұвафиг әдәбијјаты сечир (60-чы илләрдән кениш јайылмыш **blanket order**-баш сифариш системи үзрә), јерли китабханалар исә Конгрес Китабханасынын гәбул етдији гәјдалара чидди истинад едәрәк, һәр бир нәшрә каталоглашдырма үчүн тәсвирләр тәртиб едирди. Бу просесдә Милли китабханалар Шәрги Авропа өлкәләринин Милли библиографија мәркәзләри мұхтәлиф формаларда иштирак едирди. Инкишаф етмәкдә олан өлкәләрдә китабларын алынмасы үчүн рекионал мәркәзләр тәшкил едилмишди. Африка үчүн Најробидә, Бразилија үчүн Рио-де-Жанейрода, Индонезија, Малајзија, Сингапур үчүн Брунейдә мұвафиг мәркәзләр јарадылмышды. Конгрес Китабханасына харичи әдәбијјатын күлли мигдарда ахыны баш верди: 1965-1971-чи илләр әрзиндә онун каталогларында тәсвир едилән харичи әдәбијјатын иллик сәјы тәхминән 109800- дән, 223500- ә гәдәр, јә"ни 2 дәфә артды. Һәр ил мәркәзләшдирилмиш комплектләшдирмә вә каталоглашдырма үчүн дөвләт 7 млн. доллар ајырырды ки, бу да өзүнү доғрултду. Белә ки, 70 елми китабхана Конгрес Китабханасы васитәсилә бүтүн дүнјадан јени әдәбијјат вә бу әдәбијјат һаггында библиографик информәсија алырды.

Бу програмын һәјата кечирилмәси Конгрес Китабханасынын кәләчәк инкишаф планларыны мұәјјән етди. Конгрес Китабханасынын фондунун 50%- ини хусуси нәшр едилән материаллар, фондларын үмуми һәчминин 75%- ини харичдән алынмыш әдәбијјат тәшкил етмәкдә иди. 1971-чи илдән NPAC (National Program of Acquisition and Cataloging- Каталоглашдырма вә Комплектләшдирмә үзрә Милли Програм) програмына кәрә тәхсисат Конгрес Китабханасынын бүдчәсинин тәркиб һиссәсинә чеврилди. Бу програмын һәјата кечирилмәсиндә К.Мамфордун хидмәти бөјүкдүр. О, дәфәләрлә АБШ-дан харичә кедәрәк чох чәтин проблемләрин мүсбәт һәлл едилмәсини тә"мин етмишди.

Ејни заманда китабхана артыг ЕҺМ вә электрон каталоглар проблемләри илә үзләшәрәк бу һагда илк тәшәббүсләри нәзәрә алмагда иди. 1961-чи илдә Конгрес

Китабханасы АЕА (CLR)-дән 100 мин доллар алараг IBM (International Business Machines Corporation АБШ-да ән нәһәнк ЕҺМ истехсалчысы) компанијасы илә автоматлашдырманын тәтбиги үзрә тәдгигатларын зәрурилијинин мәгсәдәүјғунлуғуну нәзәрә алан мұгавиләләр имзаланды. Мүтәхәссисләр групуна рәһбәр IBM тәдгигат шә"бәсинин директору Ч.Кинг тә"јин едилди.

Комиссијанын бу һагда нәтичәси мүсбәт олуб, һәм техники, һәм дә игтисади бахымдан библиографик просесләрин, ири китабханаларда сәнәдләрин ахтарышы вә верилмәсинин (чап вә диқәр материаллар) автоматлашдырылмасынын имкан дахилиндә олдуғу гејд едиләрәк Конгрес Китабханасына бу сәһәдә апарычы мөвгени өз үзәринә кәтүрмәси һәвалә едилди. 1961-чи илдә К.Мамфорд тәрәфиндән јени јарым бөлмә-Информәсија Системләри Үзрә Мүтәхәссис Бүросу-тәшкил едилди. Китабхана 1963-чү илин мајында исә "Китабханалар вә автоматлашдырма" мөвзусунда кечирилән конфрансын иштиракчысы олду. 1964-чү илин јанварында исә Конгрес Китабханасы илк ЕҺМ ичәрәјә кәтүрәрәк әмәк һаггынын, бүдчәнин вә диқәр малијјә ишләринин автоматлашдырылмасыны тәшкил етди. Китабхананын библиографија просесләрини автоматлашдырмасы вахт, сә"ј вә тәмкин тәләб едирди. Конгрес Китабханасында ЕҺМ мәрһәләләрлә, чари мә"лумат банкларынын бир-биринин ардынча, ардычыл тәшкил едилмәси јолу илә тәтбиг едилмишдир. Мәркәзи банк әсас инкилис дилиндә олан әдәбијјат һаггында библиографик мә"луматлар банкы (Machine Readable Cataloging-MARC) олуб, электрон каталоглар, каталог картотекаларынын бүнөврәсинин тәшкилини тә"мин едирди.

1968-чи илин әввәлиндә Конгрес Китабханасы MARC-II форматы һаггында китаб нәшр едир. Гејд едәк ки, ону һазырлајан мұәллиф Г. Абраам иди вә о, Информәсија Системи Бүросунун ики диқәр әмәкдашы илә 1964-чү илдә Конгрес Китабханасында тәшкил едилмиш китабхананын автоматлашдырылмасында мұһүм ишләр кәрә билмишдир.

Өз мәзмуну е"тибарилә китабханада ишләниб һазырланмыш MARC -нин сонра даһа да тәкмилләшдирил-

миш варианты олан MARC II мұхтәлиф китабханаларда тәтбиг едилән әлверишли анда бу китабханаларда тәтбигчинин библиографик тәсвирләринин фәрди хусу-сийәтләринә асанлыгла уғулашдырды. Буна көрә дә сонралар бу форманын вариантларындан бири Бейнәлхалг Китабхана Ассосиасиялары Федерасиясында (БКАФ-IFLA) ЕНМ-ләр васитәсилә дүнјанын мұхтәлиф өлкәлә-ринин китабханалары арасында библиографик инфор-мация мұбадиләси васитәси әсас васитә кими гәбул еди-лмишдир. Конгрес Китабханасынын өзүндә MARC форматы библиографик мә"луматын күчлү банкынын әсасы кими 1966-чы илдән АБШ-ын 16 китабханасыны инкилис дилиндә Конгрес Китабханасына дахил олан јени әдәбијат һаггында библиографик мә"луматлары әкс етд-ирән експеримент магнит лентләри илә тә"мин едир. 1968-чи илдән е"тибарән исә јалныз магнит лентләри дејил, каталог карточкалары да көндәрилерди.

70-чи илләрдә Конгрес Китабханасында автомат-лашдырма фәалијәт сәһәләриндә даһа кениш тәтбиг еди-ләрәк ајры-ајры китабхана- библиография просесләрин-дә, биләваситә мә"луматын мұһафизәси вә ахтарылмасы илә бағлы просесләрдә даһа мукәммәл тәтбиг едилер. Мә"лумат Банкынын (МБ) бүтөв шәбәкәси формалашды. Библиографик ахтарыш сәһәсиндә башлыча олараг MARC МБ истифадә едилмәкдә иди. 70-80-чы илләрдә латын вә кирилл әлифбасыны әһәтә етмәкдә иди.

1990-чы илдән МБ 6 млн.-а јахын мусиги-нот вә диқәр материалларын тәсвир карточкаларынын јарысына малик иди (һәр ил бура 600 миндән чох тәсвир әләвә едилер). Лакин, МБ-нин әһәмијәти јалныз онун һәчми илә мәһдудлашмыр. Автоматлашдырма АБШ китабханалары-нын кооперасияларынын гаршылығлы мүнәсибәтләрини радикал характердә дәјишди. MARC-ын МБ-ы диқәр МБ-лары илә, о чүмләдән АБШ-да вә дүнјада мәшһур Китаб-хана-Библиография Мә"лумат Банкы олан- [Ohio College Library Center (OCLC)]-20 мин јазыда нәинки АБШ-да, һәмчинин Инкилтәрәдә, Канадада вә башға өлкәләрдә 6 млн.-дан чох сифаришчиси (әсасән китабханалар) олан (Конгрес Китабханасынын һәфтәлик магнит лентләринә 70 абунәчи вардыр) чохиллик әләгәләрә малиқдир. MARC

МБ вә бунунла бағлы OCLC-дан истифадә едилмәси ки-табхананын каталоглашдырма, комплектләшдирмә, китаб-ханаларарасы абонумент вә библиографик ахтарыш сәһә-ләриндә фәалијәтин даһа да асанлашмасына шәраит јә-ратмышдыр.

1970-чи илдә Конгрес ганунверичилик просесиндә Конгрес Китабханасынын функцияларыны кенишләнди-рән ганун верди. Китабхана јүксәк сәвијәдә мұстәгиллик дәрәжәси алмыш, мұстәгил бүдчәјә малик олмуш, штат ваһиди 3 дәфә артырылмыш вә Конгресин Тәдгигат Хид-мәти Департаменти јарадылмышдыр (бурада мұтәхәссис-ләрин сајы 900-ә чатмышдыр). Конгресин Тәдгигат Хид-мәти Департаментинин әсас мәгсәди конгрес үзвләри вә онун комиссиялары, комитәләри, јарымкомиссиялар вә саир сорғусу үзрә сијасәт вә ганунверичилик сәһәсиндә (үмуми һесабла 20 мин нәфәр) аналитик фәалијәт көс-тәрмәқдир. 1974-чи илин февралында китабханада әсә-сән Конгресин Тәдгигат Хидмәти үчүн нәзәрдә тутулмуш SCORPIO (Subject-Content-Oriented Retriever for Processing Information On-line) МБ фәалијәт көстәрмәјә башлады. SCORPIO МБ-ы чох мигдарлы јени ганун лајиһәләринин һәр биринин тәләјини изләмәк имканы верир. Белә ки, конгресин һәр 2 ил әрзиндә 200 мин белә чағырышы гә"бул едилер. Буна әләвә олараг МБ-нын Информасия Системинин Интерпасия Шәбәкәси (Integrated Set of Information System-ISIS) јарадылды. Бу ејни заманда Кон-грес үзвләринин вә әмәқдашларынын китабханаја сифа-риш етдији арајышларын јеринә јетирилмәсинә нәзарәт едир.

70-80-чы илләрдә Конгрес Китабханасында јаран-мыш диқәр МБ-лары һаггында гејд едәк ки, Мүәллифлик һүгугу Гејдијаты Бүросуна тәғдим едилән материаллар һаггында вә АБШ әразисиндәки 150 мин мусиги авто-матларында јазы үчүн истифадәјә нәзарәт һаггында мә"-лумат верән Computer and Information Sciences (COINS), сәрләвһәләрдәки әсас сөзләрә көрә китаб ахтармаға имкан верән систем (Multiple Use Marc System /MUMS/) фәалијәт көстәрир. Ејни заманда Конгрес Китабханасы-нын мұһасибат шә"бәсиндә автоматлашдырманы тә"мин едән вә китабларын мұһафизә мөканыны тә"јин едиб

онларын сифаришинә нәзарәт едән МБ-лары јарадылды. Еһтијач олдугда Конгрес Китабханасы јени МБ-лары јарадыр, әлдә олан МБ-ны јенидән бәрпа едир вә ја ләғв едир, харичи МБ-лары илә әлагәјә кирир.

70-чи илләрин сонларына доғру автоматлашдырма кетдикчә өзүнү даһа чох доғрултду. 1981-чи илдә Баш Карточка Каталогү тамамилә бағланараг Електрон Каталогла әвәз олунду. 1990-чы илдә Конгрес Китабханасы 3 мин гүввәдә олан терминала малик иди. Бүтүн МБ-ы үзрә јазыларын сајы 15 млн-а чатмышдыр. Автоматлашдырма саһәсиндә јениликләр 1986-чы илдә CD-ROM типли оптик дискләрин тәтбигинә перспективләр ачды.

Ејни заманда Конгрес Китабханасы тарихиндә һәјати әһәмијјәти олан јени бинанын тикилмәси мәсәләси һәлл едилди. 1958-чи илдә К.Мамфорд Конгрес Китабханасында бу мәсәлә илә мәшғул олан хүсуси коммиссија јаратды. Конгрес јени бинанын тикилмәси гәрарыны 1965-чи илдә тәсдиг етсә дә, онун тикинтиси 1971-чи илдә башлајыб 1980-чи илдә тамамланды. Бу јени бинаја АБШ-ын дөрдүнчү президенти Ч.Медисонун шәрәфинә онун ады верилди. Там мүасир, әзәмәтли вә көркәмчә мүрәккәб тикили олан бу бина ону Конгреслә вә китабхананын диқәр һиссәләри илә әлагәләндинрән ән ғыса коммуникасијаја маликдир. Америка китабханачылары онун бәнзәрсиз мүасир тип илә фәхр едирләр (дүнјанын ән ири китабханасы). Ејни заманда гејд едилир ки, Пентагонун вә ФТБ-нун јени корпусу илә јанашы китабхананын бинасы АБШ-ын ән ири дөвләт мүәссисәләри биналары сырасына дахилдир. Бинанын конструкторсијасында јениликләр чохдур: һәр бир мәртәбәдә коммуникасија, компүтерләр үчүн хүсуси отаглар ајрылмышдыр; бинанын мүһафизәси үчүн хүсуси јерләр нәзәрдә тутулмушдур; бинанын бүтүн әразиси максимум ағырлыға давамлыдыр; һәрәкәт едән дахили диварлар отагларын истәнилән һәчмә салынмасына имкан верир. Китабхананын тарихи ән"әнәләринә көрә Т.Чефферсон адына (1897) олан бинада баш инзибати вә охучулара күтләви тәдбирләр үчүн аудиторијалар вә с., Ч.Адамс адына олан бинада Конгрес Китабханасынын әсас китаб мүһафизәси јерләшир (фондун үчдә бири). Јени бинада

исә әсасән мүстәгил бөлмәләр јерләшир ки, бурада 5 минә јахын әмәкдаш чалышыр. Ејни заманда Конгресин Тәдгигат Хидмәти, Мүәллиф һүгугу Департаменти, һүгуг Китабханасы вә әлјазмалары шө"бәси бурада јерләшир.

Китабхананын тарихиндә 60-чы илләр әһәмијјәтли, һәр бири бөјүк мараг тәшкил едән һадисәләрлә зәнkindир. Онларын ән әһәмијјәтлиси бејнәлхалг әлагәләрин вә кооперасијаларын сүр"әтли инкишафыдыр. Һәлә Икинчи Дүнја Мүһарибәси вә мүһарибәдән сонракы илк онилликдә А.Маклиш вә Р.Еванс китабхананын милли китаб сахлајычы чәрчивәсиндән кәнара чыхмасына чалышырдылар. Онлар истәјирдиләр ки, Америка алим вә мүтәхәссисләри китабхананын дахилиндә КАА-ла зәрури харичи әдәбијјаты әлдә едә билсинләр. Кооперасијаларда чәмләшдирилән комплектләшдирмә планлары артыг реаллашмышды. Лакин онун һәјата кечирилмәси харичдә даими фәаллыг вә бөјүк сә"ј тәләб едирди: китабханалар, китабханачылар, китаб сатышы илә мүғавиләләр бағланмасы, магнит лентләринин алынмасы, алынмыш әдәбијјатын ишләнмәси, библиографик васитәләрин тәртиби вә Вашингтона кәндәрилмәси вә с. проблемләрин һәлл олунмасы гаршыда дурурду. Бу проблемләрин һәлли илә мәшғул олан Конгрес Китабханасынын мәс"ул әмәкдашлары дипломат, китаб тачири, китабханачы, мүәллим вә рабитә ишчиси кими фәалијјәт көстәрмәли олурдулар. Бир чох өлкәләрдә јерли мәнтәгә шәбәкәләри јаранды вә бу шәбәкәләрдән Конгрес Китабханасынын вә АБШ-ын башга китабханаларынын фондларына күлли мигдарда чап мәһсулу вә библиографик информасијалар дахил олмаға башлајыр. Магнит јазы лентләринин мүбадиләси, бир сыра китабханаларда әһәмијјәтли МБ-ларынын инкишафы, бирбаша мүрачиәт етмәк, мүхтәлиф өлкәләрин Милли китабханаларына комплектләшдирмә, информасија-библиографија хидмәти, каталоглашдырма, библиографик тәсвирләрин унификасијасы, биркә әмәкдашлыг имканы јаратды. Артыг демәк олар ки, бир дөвләт дахилиндә КАА әлагәләр системиндәки глобал китабханаларарасы әлагәләр системинин јени дөврү башланыр. АБШ-да бу просес өлкә дахилиндә КАА әлагәләринин мүтәшәккиллији илә мүшајәт олунур. Ики федерал сәвијә

једә мәшвәрәт органынын јаранмасы да буна хидмәт етди. 1965-чи илдә 1500 китабхананы бирләшдирән, мүхтәлиф федерал органларын табелијиндә олан федерал китабханалар вә информасија мәркәзләри үзрә комиссија тәшкил едилди. Она Конгрес Китабханасы, Милли Тибб вә Кәнд Тәссәрүфаты Китабханалары дахил иди. Комиссијаја рәһбәрлији Конгрес Китабханасы һәјата кечирирди. "Федерал китабханаларын сәмәрәли планлашдырылмасыны вә фәалијјәтини тә"мин етмәк" сәләһијјәти она тапшырылмышдыр. Комиссијанын катиблијинин малијјә еһтијатлары хејријјә фондлары һесабына өдәнилирди. 1970-чи илин ијулунда президент Р.Никсон Конгресин гәбул етдији "Информатика вә китабхана үзрә Милли комиссијанын јарадылмасы һаггында ганун"у (National Commission on Libraries and Information Science-NCLIS) тәсдиг етди. Мәшвәрәтчи орган статусуну алан бу тәшкилат көркәмли китабханашунаслары, мүхтәлиф китабханаларын нүмәјәндәләрини бирләшдирди. Конгрес Китабханасы онун бир баша үзвү олду (ex officio). Комиссија 1979-чу илдә АБШ-да китабханачылыг үзрә үмуммилли конфрансын һазырланмасында вә кечирилмәсиндә мүһүм рол ојнамышдыр, (бу, Аҕ евдә президент конфрансы да адланыр).

Ики јухарыда ады чәкилән комиссија федерал сәвијјәдә тәшкил едиләрәк индијә гәдәр өз әһәмијјәтини сахламагдадыр. Конгрес Китабханасы мүхтәлиф јолларла онларла харичи тәшкилат, ичтимаи вә елми идарә, шәхси фондларла, тәһсил мүәссисәләри илә әлагәләр јаратмыш олду. 60-70-чи илләрин Конгрес Китабханасына аид 60-70-чи илләрдә тәртиб олунмуш рәсми хроникаларда (сәнәдли материалларда) китабхананын бир чох идарә вә чәмијјәтләрин рәһбәр органларынын тәркибинә дахил едилмәси фактлары дәфәләрлә гејд едилир. К.Мамфорд 1955-чи илдә АБШ Али Мәһкәмәсинин тарихини јазан комиссијанын сәдри, Тибб Китабханасынын рәһбәр Шурасына, 1957-чи илдә АБШ-да вәтәндаш мүһарибәсинин 100 иллијинин кечирилмәси үзрә комиссијаја, 1958-чи илдә Елми Информасија Шурасына Милли Мәдәнијјәт Мәркәзинә (сонралар Вашингтонда Ч.Кеннеди адына Театр Инчәсәнәти мәркәзи) вә с. үзв сечилмишдир.

Бүтүн бу әлагәләр кеч-тез өз мүсбәт нәтичәләрини верди. Китабхана хејријјә чәмијјәтләриндән, ајры-ајры шәхсләрдән, фирмалардан, ичтимаи тәшкилатлардан малијјә јардымы, һәмчинин гијмәтли һәдијјәләр дә алырды.

Бүтүн бунлара федерал һакимијјәтин хејријјәчилији тәсдиг етмәк вә верилән һәдијјәләрин мүәјјән һиссәдә вә ја тамамилә веркидән азад етмәк сијасәти әлверишли зәмин јаратды. 1962-чи илдә АБШ хәзинәдарлығында Конгрес Китабханасына ајрылан ианәләрин үмуми дәјәринин икигәт артырылмасына ичәзә верилди вә бу мигдар 10 млн. доллара чатдырылды ки, бу да бир сыра әһәмијјәтли ләјиһәләрин нормал малијјәләшдирилмәсинә имкан јаратды. Автоматлашдырма сәһәсиндә Конгрес Китабханасынын наилијјәтләриндән чоху ЕКА (CLR) вә АКА (ALA)-дан алынән вәсайт һесабына да әлдә едилмиш олду. Онлар 1956-чы илә гәдәр Конгрес Китабханасына АБШ-ын мүхтәлиф китабханаларындан вә Канададан алынмыш китабларын 750 чилдлик топлу мә"лумат каталогуну нәшр едиләр. Бураја CLR вә Һуманитар Елмләр Милли Фондунун малијјә јардымы илә 12 млн. китабын каталоглашдырылмасы програмы (Cataloguing in Publication-CIP) ишини дә әлавә етмәк олар. Конгрес Китабханасы бу ишә 1971-чи илдән башламышдыр.

Ејни заманда Конгрес Китабханасы АБШ нәшријјатларында һәр бир нәшр олунан китабын титул вәрәгәсинин архасында онун каталог тәсвирләринин чап едилмәсинә, Конгрес Китабханасынын индекси вә Бејнәлхалг Стандарт Нөмрәсинин (ISBN) көстәрилмәсинә наил олду. Бу програм гүввәдә олдуғу илләрдә (1971-1986) Конгрес Китабханасы өз индексләрини 400 мин китаб үзәринә гејд етмишдир ки, бу да өлкә үзрә чап мәһсулунун 80%-ни тәшкил едирди (јумшаг үзлү китаблар нәзәрә алынмыр). Тәбабәтә даир китаблар Милли Тибб Китабханасында ишләнирди. АБШ-да дөвләт сәвијјәсиндә вә ја ичтимаи тәшкилат кими белә бир орган јох иди. 1977-чи илин октябрында Конгрес Китабханасына ичтимаи әсасларла китаб, чап әсәрләринин тәблиғаты үчүн китаб мәркәзи јарадылмасы һаггында ганун гәбул етди. Мәркәзин фәалијјәти елми тәдгигатларын тәшкили, ичтимаи рә"јин өјрәнилмәси, конфранс, дискуссијаларын кечирилмәси,

радио вә телевизия илә верилишларин верилмәсиндә өз әксини тапды. Бу һагда федерал органларын иштиракы мәһдуд олуд, әсас ишләр фәрди шәхсләрдән тичарәт корпорасияларындан, хејријә фондларындан дахил олан вәсаитләр һесабына көрүлүрдү. Дөвләт Конгрес Китабханасынын симасында јалныз иш үчүн бина, ичра директору гәраркаһы тә"јин етмәклә мәркәзин ишини сабитләшдирди. Мәркәзин тәшәббүсү илә АКА (ALA), АБШ президенти вә Конгрес 1987-чи или охучу или е"лан етди. Чохсајлы тәдбирләрдә китабханалар, тәһсил мүәссисәләри, нәшријатлар, китаб тичарәти фирмалары телевизия компанијалары, АБШ мәтбуаты иштирак едирди. 60-70-чи илләрдә корлар вә физики чәһәтдән шикәст олан әлилләр үчүн Милли Китабхана Хидмәти Конгрес Китабханасында һәлә 1897-чи илдә хусуси нәшрләр фонду вә категоријалы охучулар үчүн нәзәрдә тутулмуш гираәтханалар шәклиндә јаранмышдыр. Һәлә 1931-чи илдә Конгрес бүтүн өлкә үзрә корлара китабхана хидмәти үчүн ганун гәбул етмишдир. Индијә кими бу системә бүтүн штатлардакы 160 китабхананын әмәкдашлығы шәраитиндә Конгрес Китабханасы башчылыг етмәкдәдир.

50-60-чы илләрдә мүасир техники имканлар (магнитофонлар, пластинкалар, дискләр вә кассетләр) бу тип охучулара хидмәтин даһа да кенишләндирилмәсинә шәраит јаратды. 80-чи илләрин икинчи јарысында мүхтәлиф сәсјазма нөвләринә көрә "данышан китабханалар" (Брејл системи илә нәшр олуналар һесаба алынмыр) Конгрес Китабханасында 30 мин муһафизә ваһиди тәшкил едирди. Конгрес Китабханасы бу материаллар вә техники васитәләрлә, апаратураларла систем иштиракчысы олан һәр бир күтләви китабхананы тә"мин едир. Ил әрзиндә китабханалар 20 млн. кассет дәсти вә дискләр, (китаб вә журналлар вә с. јазысы илә) 700 мин чилд Брејл шрифти илә материал тәгдим едир.

Конгрес Китабханасынын һәјата кечирдији дијәр милли програм мәркәзләри дә фәал ишләр апармышдыр. Америка фолклор мәркәзи, ушаг әдәбијаты мәркәзи, федерал китабханалар үзрә комисијалар, информасия мәркәзләри вә с. 1977-чи илдә јарадылмыш китаб мәркәзинин фәалијјәти хусусилә гејд едилмәлидир. Онун јаран-

масы ЈУНЕСКО-нун Бејнәлхалг китаб или е"лан етдији 1972-чи илә бағлыдыр.

1971-чи илдә Бејнәлхалг Китаб Или Комитәсинин тәшәббүсү илә мүхтәлиф өлкәләрин ичтимаи тәшкилатлары, јазычылар, китаб наширләри, китабханачылар, китаб сатышы илә мәшғул оланлар китаб хартијасыны гәбул етдиләр. Бунун әсас мәзмуну бүтүн өлкәләрин һөкүмәтләрини китаб ишинә һәр васитә илә көмәк етмәк, о чүмләдән онун инкишафы үзрә милли шуралар тәшкил етмәк иди.

60-70-чи илләрдә милли програмларын сајынын артмасы вә онларын јеринә јетирилмәсиндә көстәрилән фәаллыг Конгрес Китабханасынын елми даирәләрлә, кениш ичтимаијјәтлә, АБШ китаб иши нүмајәндәләри илә әлағәләрини мөһкәмләндирди. Конгрес Китабханасынын өлкәнин әдәби даирәләриндә нүфузу, онун инкилис дилли поезија саһәсинә мәсләһәт ишләринин фәалијјәти даһа да артырды. Белә вәзифә Конгрес Китабханасында һәлә 1937-чи илдән мөвчуд иди. Бу вәзифәни јетирән нүмајәндәләр арасында Р.Фрост, Р.П.Уоррен вә б. јазычы вә шаирләр вар иди. Бу һәмчинин театр инчәсәнәти пәрәстишкарлары вә хадимләри илә әлағәләрин даһа да кенишләnmәсинә имкан вермишди.

70-чи илләрин икинчи јарысындан Конгрес Китабханасынын АБШ-ын интеллектуал елитасы илә әлағәләринин инкишафында Алимләр Шурасынын јаранмасы бөјүк рол ојнады. Д.Бурстин бу шуранын ишинә даһа чох ады мәтбуатда чәкилән сијасәтчиләри, алимләри, журналистләри вә б. чәлб едә билди (мәс: Г.Киссинчер, Р.Бредбери²¹, А.Маклиш, И.Менуһин²²). Китабхана фактики олараг информасия саһәсиндә милли координатор функцијасыны өз үзәринә көтүрәрәк ичра һакимиј-

²¹ Бредбери (Bradbury) Реј (22.8.1920, Иллинойс штаты, Уокен ш.)- Америка јазычысы. «Марс хроникасы» (1950), «Шәкилли китабдакы адам» (1951), «Күнәшин гызыл алмалары» (1953), «Фаренһәјетлә 451 дәрәчә» (1955), «Ән јахшы әјјам» (1959), «Електрик чазибәсини вәсф едирәм» (1969) вә с. елми- фантастик әсәрләрин мүәллифидир. Бир нечә һекајәси Азәрбајҗан дилинә тәрҗүмә едилмишдир.

²² Менуһин (Menuhin) Ијегуди (д.22.4.1916, Нју-Йорк)- Америка скрипкачысы вә дирижору. ЈУНЕСКО нәзиндә Бејнәлхалг Мусиги Шурасынын президенти олмушдур (1971-1975).

жөтлөринин вө ичтимаијјөтин өһтијачыны өдөди. Милли Мө"лумат Мөркөзинин (1960-чы илдө јарадылмышдыр) малијјөлөшдирилмөсинин дајанмасы 80-чы иллөрдө бу бөлмөнин јенидөн төшкил олунмасы вө онун фөалијјөт даирөсинин көскин ихтисара дүшмөсинө сөбөб олду.

Елми ТехникиТөрөггинин (ЕТТ) мадди вө мө"нөви истөһсалын бүтүн саһөлөриндө тө"сири күчлөндикчө Конгрес Китабханасы нөинки техники имканлардан, ЕһМ-лөрдөн фөал истифадө едир, һәм дө китабхана иши саһөсиндө фондларын мұһафизөси саһөсиндө елми-төдгигат ишлөринин төшкилатланмасы вө апарылмасы ролунда чыхыш едир. Белө ки, 70-чи иллөрин сону 80-чы иллөрин өввөллөриндө Фондларын Мұһафизөси Бүросу вө Елми-Технолокија Шө"бөси (Конгрес Китабханасынын Мө"лумат Хидмөти Департаментиндө) мүвөффөгијјөтлө күтлөви шөкилдө көһнө,чүрүјөн китабларын бөрпасы просөсини баша чатдырды. Фондларын вөзијјөти јохланаркөн мө"лум олду ки, 25% китаблар артыг 70-чи иллөрдө пис һала дүшмүшдүр. Көркин өл иши бунун гаршысыны алмаг имканында дејилди вө јени мұнасибөт төлөб олунурду. Конгрес Китабханасынын сифариши илө нөшрлөрин күтлөви ишлөнмөси онларын тез сырадан чыхмасына сөбөб олду-гундан әдөбијјатын јенидөн истифадөјө јаралы һала салынмасы үчүн лајиһө һазырланды. 1982-чи илин пајызында илк 5 мин китаб өјни вахтда Космик Учущлар Мөркөзиндө (НАСА) хусуси камераларда јенидөн бөрпа олунду. Мүвөффөгијјөтлө нөтичөлөнөн белө експеримент китабларын фәрди ишлөнмөсинин сөнајө методлары илө күтлөви бөрпасы шөкилдө өвөз олунмасына кечирилмөсинө шөраит јаратды. Фондларын мұһафизөси вө јени мүасир методларла ахтарылмасы үчүн Конгрес Китабханасы төдгигаты давам өтдирөрөк 80-чы иллөрин орталарында оптик дисклөрин төчрүбөдөн кечирилмиш нүмүнөлөринин јарадылмасы програмыны һазырлады.

Елми-техники ингилаб мүасир технолокијалара малик китабханаларын мұнасибөтлөрини дө дөјишир. Китабханалар јени техники нүмүнөлөрдөн китабхана просөслөри үчүн јарарлы мүстөгил, малијјө инкишафына малик јени техника сифаришчилөринө чөврилмишлөр. Буну Конгрес

Китабханасынын вө Британија китабханасынын төчрүбөси төсдиг едир.

60-чы иллө Конгрес Китабханасы тарихиндө мүасир дөврүн башланмасыдыр. Китабхана ишинин бүтүн саһөлөриндө автоматлашдырма вүс"өт алмагда иди. Конгрес Китабханасына дахил олан дүнја чап мөһсуллары стабил ахынла давам өтди. Конгресө информасија хидмөти 70-чи иллөрдөн јени көјфијјөтлө, кениш мигјасда һөјата кечирилмөјө башлады. Бүтүн бунлар К.Мамфордун чалышдыгы дөврө даһа чох төсадүф едир.

Чөтинликлөри архада гојараг Конгрес Китабханасы мүасирлијө доғру, америкалыларын дөдији кими "Информасија әсри"нө доғру ирөлилөјөрөк јашамасы онун өввөлки тарихиндөн радикал фөрглидир. Көлөчөк әсрлө көрүшө Конгрес Китабханасы өввөлдөн һазырлашмышдыр. Һөлө 90-чы иллөрин өввөллөриндөн Конгрес Китабханасы ХХI әсрө өз фөалијјөтинин 200 иллијини гејд өтмөклө һазырлашыр.

АБШ КОНГРЕС КИТАБХАНАСЫНДА ТЕХ- НОЛОЖИ ПРОСЕСЛЭРИН ИНКИШАФЫ

АБШ Конгрес Китабханасынын сон онилликлери тарихи наилијјетлэрлэ, һадисэлэрлэ хусуслэ зэнкин олмушдур. Бу, хусусэн китабхана просеслэриндэ јени техника вэ технолокијаларын тэтбиги саһэсиндэ нэзэрэ чарпмышдыр.

Әсримизин 60-чы иллэриндэн е"тибарэн хусуси вүс"әт алан һесаблама техникасы, онун мүхтәлиф информасија просеслэриндэ тэтбиги инсан фәалијјетинин бүтүн саһэлэринэ нүфуз етди. Инсанын космосу фәтһ етмәси, нүвә енержисиндэн истифадә, истеһсал просеслэринин вэ лајиһәләндирмәнин автоматлашдырылмасы мәһз электрон һесаблама машынларынын тэтбиги саһэсиндэ дә мүмкүн олду. Бир чох саһәләрдә олдуғу кими һесаблама техникасынын јарадылмасы вэ тэтбиги саһэсиндэ дә АБШ дүнјанын ән габагчыл өлкәси олмушдур. Аз кечмәди ки, һесаблама техникасы сырф информасија просеслэриндэ дә тэтбиг едилмәјә башлады.

60-чы иллэрин әввәллэриндән башлајараг Америка чәмијјетиндә сәнәд коммуникацијалар системиндә, о чүмләдән китабханаларда информасија ахынынын вэ бу саһәдә һәм илкин сәнәдлэрлэ, һәм дә библиографик информасија верилмәси илә хидмәтин ән"әнәви технолокијаларынын имканларынын түкәнмәси барәдә фикир формалашды. Мәһз белә бир рә"ј китабхана-библиографија ишиндә техноложии ингилаб сајыла билән лајиһәлэрин јаранмасына сәбәб олду. Һәмин саһәдә биринчилик мәһз АБШ Конгрес Китабханасына мөхсусдур.

1964-чү илдә Конгрес Китабханасында Машынла Охунан Каталоглашдырма (инкилисчә ғысалдылмыш шәкилдә MARC) лајиһәси үзәриндә ишләр башлады. Бу лајиһәјә әсасән чап әсәрлэринин библиографик тәсвиринин машынла охуна билән формада бир дәфә тәсвир едилмәси вэ бундан сонра һәмин тәсвирдән дәфәләрлэ истифадә едилмәси, бу тәсвирләр әсасында исә машынла охунан каталогларын јарадылмасы нэзәрдә тутулурду. Бу лајиһә јүзләрлэ китабхананы тәқрар олараг

ејни иши көрмәкдән азад етмәклә бөјүк васитә вә әмәјә гәнаәт етмәјә имкан вермәли иди. Лајиһә әсасында библиографик тәсвирин элементлэринин кодлашдырылмасыны әкс етдирән хусуси электрон форматы јарадылды. Бу ишә үч ил интенсив әмәк, бөјүк экспериментал тәдгигатлар сәрф олунду.

1967-чи илин мартында Конгрес Китабханасында MARC 2 форматы үзәриндә иш баша чатдырылды. MARC 2 илкин вариантындан даһа дәрин тамлыг вә чевикликлә фәргләнирди. Һәр бир китабхана тәсвири элементлэрин ардычылығыны позмадан форматын бу вә ја дикәр элементлэриндән истифадә едә биләрди. Тезликлә Конгрес Китабханасынын бу наилијјәти дүнја китабханасынын дүнја китабханаларынын диггәтини чәлб етди вә бир чох өлкәләр һәмин форматдан истифадә етмәк һүғуғу алараг онун әсасында өз форматларыны ишләјиб һазырладылар. UKMARC (Бөјүк Британија), CANMARC (Канада) версијалары, белә мејдана кәлди. MARC-форматынын бејнәлхалг версијасы да (UNIMARC) јаранды. Конгрес Китабханасы бу формата үғун олараг тәртиб едилмиш вә электрон информасија дашыјычыларына-магнит лентинә јазылмыш вериләнләр базасыны нәинки китабхананын өзүндә јарадырды, һабелә онун әввәлчә өлкә даһилиндә, сонра исә өлкәдән кәнарда јайылмасыны тә"мин едирди. Белә ки, Конгрес Китабханасы 1968-чи илин әввәлиндә өлкәнин бир сыра китабханаларыны MARC 2 форматы илә тә"мин етди. Һәмин илин пајызындан башлајараг магнит лентинә јазылмыш библиографик тәсвирләрдән ибарәт информасијанын јайылмасына башлады. Гејд етмәк лазымдыр ки, Конгрес Китабханасынын дүнја әһәмијјәтли бу лајиһәсинин әксәдасы кечмиш совет өлкәлэринә дә чатмышдыр. Бу өлкәлэрин, о чүмләдән Русија Федерасијасынын китабханаларында UKMARC вә UNIMARC версијаларындан кениш истифадә едилди.

Конгрес Китабханасы электрон дашыјычылара јазылмыш библиографик вериләнләр базаларынын јайылмасы саһэсиндә өз ишини даим тәкмилләшдирир, ән јени техники наилијјәтлери мәнимсәјир. Белә ки, әкәр MARC програмынын реаллашдырылмасынын илк дөв-

рүндә библиографик информасија магнит лентләринә, сонра исә магнит дискләринә язылырдыса, 80-чи илләрдән компакт диск (CD) технолокијалары мәнимсәнилмәјә башлады. Сони вә Филипс ширкәтләри тәрәфиндән јарадылмыш бу технолокијада һәм дискин јазылмасында, һәм дә информасијанын охунмасында лазер шүасындан истифадә едилир. Буна көрә дә бә"зән ону лазер диски, ја да оптик диск адландырырлар. Компакт диск технолокијасынын үстүнлүјү онун охунмасынын јүксәк сүр"әти, көһнәлиб хараб олмамасы вә бөјүк информасија тутуму олмасындадыр. Белә ки, стандарт өлчүлү бир Компакт Диск дә 300 мин макина сәһифәсинә јахын һәчмдә информасија јазмаг мүмкүндүр.

Конгрес Китабханасы һал- һазырда библиографик информасијаны Информасија Јајылмасы Хидмәти вәситәсилә китабханалара вә диқәр информасија органларына пәјләјныр. Һал-һазырда Конгрес Китабханасы диқәр китабхана вә мүәссисәләрдән дә компакт дискләрә јазылмыш информасија алыр. Бундан әлавә Компакт Диск информасија технолокијаларында Конгрес Китабханасы сырф библиографик информасија илә јанашы, рефератив там мәтинли информасија мүбадиләсини дә һәјата кечирир.

Конгрес Китабханасы китабхана- библиографија ишинә даир нормативләрин, стандарт вә гәјдаларын ишләнмәси, тәкмилләшдирилмәси илә дә интенсив мәшғул олур. Китабхана бу иш сәһәсиндә өлкәнин апарычы китабханасы олмагла диқәр бөјүк китабханаларла, о чүмләдән харичи өлкә китабханалары илә координасија шәраитиндә ишләјир. Һәмин шәраитдә Милли Информасија Стандартлары Тәшкилаты NISO илә әләгәләр хүсусилә интенсивдир.

Јухарыда гејд етдијимиз кими,мүасир дөврүн китабханасында апарычы ән"әнәләрдән бири кооперасија, әләгәләндримә вә шәбәкә фәалијәтидир. АБШ китабханалары бу сәһәдә дүнја китабханаларынын лидерләридир. АБШ-да һәмин сәһәјә методик рәһбәрлик Конгрес Китабханасынын Шәбәкә Терминалы Тә"сири Үзрә Мәсләһәт Комитәси LCNAC тәрәфиндән јеринә јетирилир ки, бурада бир чох китабхана вә тәшкилатлар дахилдир.

Мүасир дөврдә Конгрес Китабханасынын фәалијәтиндә Онлајн технолокијалары кетдикчә даһа чох тәтбиг олунур. Онлајн технолокијасы дејәркән рабитә хәттинә бағланмыш ики вә ја даһа артыг компүтер арасында информасија мүбадиләси нәзәрдә тутулур. Конгрес Китабханасы Онлајн информасија мүбадиләсини (илк нөвбәдә библиографик информасија) Әләгәли Системләр Лајиһәсини (LSDI) ујғун шәкилдә һәјата кечирир. Һәмин лајиһә үчүн әсас сәнәд - Шәбәкәләрин Стандарт Бирләшмәси Гәјдалары: Ачыг Систем Шәбәкәләри үчүн сәвијјәләрин спецификасијасы (OSI) Конгрес Китабханасы тәрәфиндән 1987-чи илдә тәғдим едилмишдир. Һәмин сәнәдин һазырланмасы заманы Бејнәлхалг Стандартлашдырма Тәшкилатынын норматив сәнәдләри - ISO 7498-1984- кәтүрүлмүшдүр. Һәмин сәнәд гәбул едилдикдән сонра Әләгәли Системләр Лајиһәсинә ујғун олараг онлајн режиминдә Конгрес Китабханасы аз вахт әрзиндә милјонларла библиографик јазы вә диқәр информасија кәндәрмиш вә гәбул етмишдир.

АБШ Конгрес Китабханасы Компүтер Информасија Системләри јаратмаг сәһәсиндә диқәр китабханаларла әләгәли шәкилдә Ачыг Системләрин Бирләшмәси Гәјдалары (OSC) әсасында Әләгәли Системләр Лајиһәси (LSP) үзәриндә интенсив ишләдији заман АБШ- да Онлајн информасија технолокијалары сәһәсиндә диқәр лајиһәләр дә јаратмаға башлады. Бу лајиһәләр әввәлчә мүдафијә структурларында,сонра исә елми тәшкилатларда вә университетләрдә реаллашмаға башлады. Һәмин лајиһәләр әсасында јарадылмыш шәбәкәләр системи сонрадан INTERNET адыны алды. INTERNET-ин илкин базасы әсасында АБШ- ын Һәрби тәшкилатларынын тәдгигатлары дајанан АБШ Милли Елм Фондунун Шәбәкәсидир (NSFNET) . Сонрадан бураја Нју-Јорк Штаты Тәдрис вә Тәдгигат Тәшкилатларынын Шәбәкәси (NVSERNet), Чәнуб-Шәргин Елми Ассосиасијалары вә Университетләрин Шәбәкәләри (SURANet) гошулду. Конгрес Китабханасынын рәһбәрлији илә јарадылмыш Ачыг Системләрин Бирләшмиш Гәјдаларындан (OSI) фәргли олараг INTERNET системиндә диқәр бир норматив сәнәд-Информасијанын Верилмәсинин Идарәедилмәси Гәјдалары INTER-

NET Гајдалары (TCP/LP) тәтбиг едилирди ки, бу да һәмин ики бөјүк систем арасында гаршылыгы алағә вә гүвәләрин, ресурсларын бирләшдирилмәсини гејримүмкүн едирди. Бу тәчридчилијин арадан галдырылмасында әсас хидмәт Конгрес Китабханасына мәхсусдур. Белә ки, 1977-чи илдә АБШ-ын академик һесаблама шәбәкәләрини тәмсил едән 500-ә јахын университет вә коллечин дахил олдуғу EDUCOM тәшкилатынын президенти музакирәләр үчүн Конгрес Китабханасына дә"вәт едилди. Даһа сонра бу музакирә вә дискуссијалар давам етдирилди вә гаршылыгы әмәкдашлыг вә әлағәнин әсаслары муәјјәнләшдирилди. Вачиб олан тәшкилати-техники тәдбирләр ишләниб һазырланды вә реаллашдырылды. Бунун нәтичәсиндә АБШ китабханаларыны әһатә едән Әлағәли Системләр Лајиһәсинин (LSP) INTERNET илә әлағәси мүмкүн олду. Бу әмәкдашлығын чох мүһүм әһәмијјәти вардыр. Мәһз бунун нәтичәсиндә Үмумдүңја Компүтер Шәбәкәсинин (INTERNET) һәр һансы бир истифадәчиси Конгрес Китабханасынын электрон еһтијатларына мүрачиәт едәрәк ондан бәһрәләнә биләр. Һал-һазырда Конгрес Китабханасынын ВЕБ сәһифәсиндә китабхананын тарихиндән башламыш мүасир вәзијјәтинә, онун фәалијјәтинин истигамәтинә, фондуна вә көстәрдији хидмәтә гәдәр ән мүхтәлиф истигамәтдә информасијалар әкс олунмушдур.

Јекун олараг ону гејд етмәк истәрдик ки, АБШ Конгрес Китабханасы нәинки дүңјанын ән ири китабханасы, һәм дә үмумијјәтлә информасија саһәсиндә ән бөјүк мүәссисәдир. АБШ Конгрес Китабханасы һәм дә китабхана-библиографија иши, елми информасија фәалијјәти саһәсиндә ән габагчыл метод вә технолокијалары лајиһәләриндән вә тәтбиг едән мүәссисәләр ичәрисиндә апарычы мөвгә тутур. Бүтүн бу наилијјәтләр АБШ Конгресинин, һөкүмәтинин китабхана ишинә, информасија тә"минатына көстәрдији гајғынын нәтичәсидир.

Үмид етмәк олар ки, Конгрес Китабханасы газандығы наилијјәтләри бундан сонра да давам етдирәчәк вә һәм өз өлкәсинин, һәм дә бәшәријјәтин сәнәд-информасија еһтијачларынын өдәнилмәсиндә әлдә етдији апарычы мөвгәјини горујуб сахлајачаг.

КОНГРЕС КИТАБХАНАСЫНЫН МҮАСИР ВӘ-ЗИЈЈӘТИ

Һал- һазырда Конгрес Китабханасынын фонду 100 мил- јон ваһид нүсхәдән чохдур (470-дилдә). Онун 20 милјондан чоху китаб вә китабчадыр. Китабхананын фондунда 1 млн.- ндән чох испан, португал вә рус әдәбијјаты һагтында әдәбиј- јат; 30 мин мусиги нотлары; 22600 дискләр, пластинкалар; 3.840.454 картографија аид материаллар (хәритә, атлас, гло- бус); 30 миндән чох лент јазылары, 300000 сечилмиш халг маһнылары, халг мусигиси, халг нағыллары; 125000 әлјазма материаллары; 3500 халг јарадычылығына аид китаб вә дөври нәшрләр; 1.9 млн- дан чох АБШ, Бөјүк Британија, Испанија, Авропа, Узаг Шәрг, Јахын Шәрг вә Африка ыгуту һагтында материаллар; 40 млн. Әлјазмалар (бураја Ч.Вашингтондан- Калвин Куличин дөврүнә гәдәр бүтүн шәхси архивләр, һәм- чинин башга дөвләт хадимләринин вә көркәмли шәхсләрин материаллары да дахилдир); 6,5 млн. микросәнәдләр; 341651 кинолентләри, 1,2 млн. сәсјазмалар; 6 млн. мусиги вә мусиги әдәбијјаты; 1,5 млн. Чин, Кореја, Јапонија вә Чәнуби Асија дилләриндә, 123 мин гәдим јәһуди дилиндә, 125 мин Јахын Шәрг өлкәләринин дилләриндә әдәбијјат; 11 млн.- дан чох шәкилләр, фотосурәтләр; 575 мин надир китаблар (1500- чи илә гәдәр нәшр олунмуш инкунабулалар да дахил олмагла) сахланылмагдадыр.

Онун фондундан һәр ил орта һесабла 2- 2.5 млн. охучу истифадә едир. Китабханаја илдә 330 млн. доллар вәсаит хәрчләнир. Китабханада 5000 нәфәрә јахын ишчи чалышыр ки, онун да 3000- и автоматлашдырылмыш китабхана- инфор- масија системи комплексиндә хидмәт едир. Китабхана һәфтә- дә һәр күн 8 саат олмагла 5 күн ишләјир. Бурада хидмәт пул- суздур. Анчаг, китабханаларарасы абонемент (КАА) заманы китабларын көндәрилмәсинә вә сығортасына пул өдәнилир. Ајры- ајры шәхсләрә абонементә китаб верилмир.

АБШ президентләринин һамысынын шәхси архивләри бурада сахланылыр. Конгрес Китабханасы өз профилинә көрә универсалдыр, анчаг тибб вә кәнд тәсәррүфаты әдәбијјатынын

комплектләшдирилмәсиндән башга. Чүнки, бу әдәбијатларын комплектләшдирилмәси илә АБШ- ын ики китабханасы- Милли Тибб Китабханасы вә Милли Кәнд Тәсәррүфаты Китабханасы мәшғул олур.

Бу күн Конгрес Китабханасынын тәркибинә ашағыдакылар дахилдир:

1) АБШ Конгресинин Баш Тәдгигат Мәркәзи вә Ганун- веричилик Китабханасы;

2) Бүгүн әһали күтләси (мәктәблиләр дә дахил олмагла) үчүн ачыг олан күтләви китабхана;

3) Мәһкәмә вә ичрайјә органларына хидмәт едән һөкүмәт китабханасы;

4) АБШ Мүәллифлик Һүгүгу Акентлији (бурада илдә јарым милјон тәләбнамә гејдә алыныр);

5) Милли Библиографија Мәркәзи (Бу мәркәз дүнјанын ән бөјүк библиографија мүәссисәси һесаб олунур);

6) Бејнәлхалг Институт (бурада дүнјанын 400 дили үзрә тәдгигат материаллары топланараг кениш шәбәкәли харичи акентлик јарадылыб);

7) Әлилләр вә корлара китабхана хидмәти көстәрән Милли Мәркәз;

Конгрес Китабханасы оператив вә актив идарә олунмаг үчүн 8 шө'бәјә ајрылмышдыр: 1. Китабханачылар Идарәси; 2. Идарәетмә; 3. Милли програмлар; 4. Тәдгигат програмлары; 5. Конгресин тәдгигат иши; 6. Хидмәт просеси; 7. Һүгүг Китабханасы; 8. Мүәллифлик офиси.

Конгрес Китабханасынын әсас функцијасындан бири дә АБШ- ын ганунверичилик структуруну мә'луматла тә'мин етмәкдир. Бу ашағыдакы сәбәбләрдән ирәли кәлир: 1- Китабхана милли һакимијјәт јарадыр вә бу һакимијјәтә хидмәти давам етдирир; 2- Китабхана һәмишә АБШ һөкүмәтинин биринчи китабханасы ролуну јеринә јетирир; 3- Даима өз коллексијасыны артырыр (индики дөврдә практики олараг дүнјада чыхан чап мәһсулларыны алараг фондуна дахил едир; 4- Китабхана милли библиографија мәркәзи ролуну ојнајыр.

Бүгүн милли китабханалар кими Конгрес Китабханасы да «Нәшрләрин каталоглашдырылмасы» (Cataloging in Publi-

cation) програмы чәрчивәсиндә мәчбури нүсхәләри алыр вә өз коллексијасынын бүгүн нәшрләрини там катоглашдырма илә тә'мин едир. Конгрес Китабханасынын әсас дәјәри- фондунун бүгүн арзу едәнләр үчүн ачыг олмасыдыр. Алимләр, јазычылар, мүәллимләр, рәссамлар, журналистләр, сијасәтчиләр, тәләбәләр, јә'ни, ким чидди тәдгигатларла мәшғулдурса онлар китабхананын фондундан истифадә едә биләрләр. Һәр бир оху залында (үмумијјәтлә китабханада охучулара 22 оху залы хидмәт едир) каталог, автоматлашдырылмыш терминал системи вә сорғу әдәбијјаты вардыр. Мүтәхәссис библиографлар охучуја лазым олан материалларын ахтарылыб тапылмасына көмәк едир.

Конгрес Китабханасы ашағыдакы дөври нәшрләри чап едир:

Library of Congress Publications in Print (иллик); Colendar of Euentс (ајлыг); Information for Readers, Special Facilities for Research (сифаришлә).

ИСТИФАДЭ ОЛУНМУШ ЭДЭБИЛЛАТ

РУС ДИЛИНДЭ

Аврам Г.Д. Перспективы создания национальной информационной системы США // Научно - техническая информация. Сер. 1. Организация и методика информационной работы. - 1993.- №9.- С. 22-27.

Библиотеки и библиотечное дело США / Р.С. Гиляревский, Ю.П.Нюкша, Б.П.Каневский и др: Под.ред.В.В.Попова.- М.: Логос, 1992.- 296с.

Каневский Б.П. Библиотека Конгресса США (исторический очерк) // Библиотековедение и библиография за рубежом.- 1990.- Вып. 126.-с.101-118; 1991-Вып.131.-с.3-36

Колпаков Ю.А. Организация аналитической работы информационных службах США // Научно- техническая информация. Сер. 1. Организация и методика информационной работы.- 1994.- №4.- С. 31 - 34.

Кутовенко Н.Е. Программа автоматизации ретроспективных каталогов в Библиотеке Конгресса США // Библиотековедение и библиография за рубежом.- 1989.- Вып. 122.- С. 26- 33.

Невраев В.Ю. Принципы организации и перспективы использования машинных каталогов Библиотеки Конгресса США // Библиотековедение и библиография за рубежом.- 1969. Вып.- 31.-С. 65 - 77.

Одинг Н.И. Библиотека Конгресса и проблема национальной библиотеки США// Библиотековедение и библиография за рубежом.- 1980. Вып. 79.- С. 39 - 59.

Оськина В.М. Об итогах реализации некоторых общенациональных планов координации и кооперации комплектования научных библиотек США иностранными изданиями // Библиотековедение и библиография за рубежом.- 1976.- Вып. С. 25 - 39.

Сенченко Н.И. Библиотеки и компьютеры / Пед. ред. В.В. Васильева.- Киев: Наук. думка, 1990.- 216с.

Талалакина О.И. История Библиотечного дела за рубежом. М.: Книга, 1982.- 271с.

Тюлина Н.И. О типологическом развитии национальной библиотеки // Библиотековедение и библиография за рубежом.- 1980. - Вып. 79.- С. 3 - 19.

Уелш У. Библиотека Конгресса. Новое управление в 1975 - 1980 гг.//Библиотековедение и библиография за рубежом.- 1982.- Вып. 88. - С. - 29 - 35.

Шира Д.Х. Введение в библиотековедение: Основные элементы библиотечного обслуживания /Пер. англ.В.В. Скворцова, Э.Г.Азгальдова; Под. ред. Н.С. Карташова.-М.: Высш. Школа, 1983. - 256с.

ИНКИЛИС ДИЛИНДЭ

Beverly Wilson Palmer. The American identity and Europe; Views of Emerson and Summer // Harvard Library Bulletin.- 1982.- V.30.- N 1. January.- P. 74 - 86.

Library of Congress // Congressional Quarterly"s Guide to Congress.Fourt Edition.- Washington, 1991.- P. 691- 623.

Library of Congress // The Encyclopendia Americana.- New York, 1994.-P. 318 - 357.

Library of congress // The World Almanac and Book of Facts.- Mahwah, New Jersy, 1998.- P.975.

The Library of Congress 1800 - 1992 (Jefferson"s Legacy: A Brief History of the Library of Congress) // <http://lcweb.loc.gov/loc/legaky/loc.html>.

United States of America. Libraries // World of Learning.- London, 1985.- P.n1438 - 1439.

МҮНДӘРИЧАТ

Өн сөз.....	3
АБШ Конгрес Китабханасынын гыса тарихи.....	7
АБШ Конгрес Китабханасында технологи просесләрин инкишафы.....	50
АБШ Конгрес Китабханасынын мүасир вәзијјәти.....	55
Истифадә олунмуш әдәбијјат.....	58

MİRZƏ ƏNSƏRLİ
AYPARA RÜSTƏMLİ
BAKİ- AĞRIDAĞ- 1999

Компјүтер тәртибчиси:
ф.е.н. АРИЗ КӨЗӘЛОВ
Форматы: 60x84 1/16
Нәчми: 4 ч.в.
Сајы: 100 нүсхә
Гијмәти: Мүгавилә илә.